

ŽELEZAR

1957

4

ZAHVALA

Ob nenadomestljivi izgubi našega dragega moža, očeta, brata, strica in očima

LUKEŽIČA CVETKA

se iskreno zahvaljujemo za zdravniško pomoč dr. Lavriču, dr. Žaklju, primariju dr. Hafnerju, dr. Čehu, dr. Kocjančiču, dr. Vilmanu in strežnemu osebju. Posebno zahvalo smo dolžni tudi predstavnikom oblasti, ZB NOV, SZDL, govornikom, pevcem, godbi, sodelavcem Železarne Jesenice, sostanovalcem, prebivalstvu iz Blejske Dobrave in okolice ter vsem, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti.

Zahvaljujemo se številnim prijateljem in znancem, ki so ga v času zdravljenja obiskovali v bolnici, zahvaljujemo se tudi njegovim sodelavcem iz obrata martinarne za prejeto denarno pomoč.

Zalujoča žena Marija, sinova Marjan. Lado in ostalo sorodstvo.

ZAHVALA

Ob nepričakovani in boleči izgubi dobrega moža, očeta in brata

IVANA ŠUBICA

čutimo posebno dolžnost, da se pristrčno zahvalimo vsem znancem in prijateljem, sodelavcem in organizacijam, ki so v dneh težke izgube izrekli sožalje, se poslovlili od pokojnika in ga dostojno spremili na njegovi zadnji poti. Iskreno zahvalo izrekamo primariju dr. Brandsteterju in osebju internega oddelka jeseniške bolnice za skrb in prizadevanje v času bolezni. Zahvaljujemo se organizacijam ZKS, SZDL, ZB, sindikatu in DPD »Svoboda« Javornik-Kor. Bela, ki so storili vse, da so mu tako izrekli svojo zahvalo. Zahvaljujemo se šolskemu odboru gimnazije na Javornik-Kor. Beli, učiteljskemu zboru in ravnatelju tov. Koprivi za poslovlilne in ganljive besede in za spremstvo k zadnjemu počitku. Posebna zahvala gre tudi godbi jesen. »Svobode« in pevcem DPD »Svoboda« Javornik-Kor. Bela za žalostinke in pesmi. Zahvaljujemo se obratovodstvu livarne in model. mizarne za izraze sožalja in poslovlilne besede ob odprtem grobu. Zahvaljujemo se tudi govornikom ZB in DPD »Svoboda« Javornik-Kor. Bela, ki sta ganljivo opisala njegovo življenjsko pot in delo. Iskreno zahvalo pa izrekamo vsem darovalcem cvetja, vsem prijateljem in znancem, ki so se v tako velikem številu poslovlili od pokojnika in od njegovega predranega groba.

Sodelavcem iz obrata modelna mizarna se zahvaljujemo za prejeto denarno pomoč.

Zalujoči: žena Ana, hčerka Anka, sinovi Slavko, Tonček in Tine ter ostalo sorodstvo

PREKLIC

Preključujemo veljavnost izgubljenih izkaznic za vstop v Železarno naslednjih sodelavcev:

Burovič Anefija, opekarna; Bambič Jože, valjar na 2400; Žibert Anton, Javornik IV.

PREKLIC

Personalni oddelek Železarne Jesenice preključuje veljavnost izgubljenih izkaznic naslednjih sodelavcev, ki se niso vrnili na delo:

Ban Stjepan, transport, št. izkaznice 18742; Banič Franc, cevarna, št. izkaznice 19045; Bašič Redjo, martinarna, št. izkaznice 17725; Bizjak Božidar, cevarna, št. izkaznice 18839; Brkič Naco, valjarna 2400, št. izkaznice 19025; Golč Rade, plavž, št. izkaznice 18534; Jakobčin Kuzman, žična valjarna, št. izkaznice 18757; Krajnovič Stojan, plavž, št. izkaznice 18590; Križanič Ignac, promet-proga, št. izkaznice 18195; Krsmanovič Aleksander, martinarna - električna peč, št. izkaznice 8503; Kukolj Ostoja, plavž, št. izkaznice 18830; Makovec Franjo, hl. valj., št. izkaznice 18621; Matič Miodrag, promet, št. izkaznice 18314; Mavser Franc, žebljarna, št. izkaznice 18553; Miletič Gojko, Javornik I, št. izkaznice 19067; Petrič Stjepan, promet, št. izkaznice 17723; Podgorelec Miho, promet-proga, št. izkaznice 18382; Praskalo Slavko, žič. valj., št. izkaznice 18987; Preskar Karel, žičarna št. izkaz. 18798; Ring Emil, žebljarna, št. izkaz. 9232; Risojevič Mihael, martinarna, št. izkaz. 18650; Ristič Mihajlo, opekarna, št. izkaznice 19061; Švraka Marjan, hl. valjarna, št. izkaznice 18766; Švraka Slavko, transport, št. izkaznice 18988; Tatič Živko, cevarna, št. izkaznice 19012; Vujič Živko, transport, št. izkaznice 18976; Zlojutra Miloš, martinarna, številka izkaznice 18832.

POPRAVEK

Pri sestavljanju liste jubilarcev 40 in 30 letnikov v naši Železarni se je vrnilo dvoje neljubih pomot. Tako ne bi smelo biti vpisano ime že upokojenega sodelavca Klinarja Lovrenca (ki je bil upokojen že v letu 1955), pri tov. Kristanu Antonu pa bi morali napisati, da ima 37 let službe in ne 32, kakor je bilo pomotoma zapisano.

Personalni oddelek Železarne Jesenice

POPRAVEK

V 2. številki Železarja, smo med drugim objavili tudi imena darovalcev za spomenik padlim borcem in zapisali, da je tov. Marta Dovič darovala znesek 10.000 din. Ta znesek pa so skupno prispevale Dovič Frančiška — mati 5000, sestra Fani 2500 in sestra Dovič Marta, šivilja 2500 din, skupaj 10.000 dinarjev.

Železar — Glasilo delovnega kolektiva Železarne Jesenice. April št. 4. Leto 6. Izdaja tovarniški odbor sindikalne podružnice ZJ. Odgovorni urednik Janko Burnik, Obrtniška 31. Ureja uredniški odbor: Verdnik Janko, Pintar Anton, Saksida Ivan, Budja Milan, Varl Jože, Treven Franc, Terseglav Vasilij, Stare Marjan, Magolič Miloš, Kobentar Bine, Zagar Edo. Naslov uredništva: Uredništvo »Železarja«, Tehniški muzej Železarne Jesenice, tel. 271. Dopise in fotografije pošljite na naslov uredništva dovsakega 10. v mesecu. Rokopisi se ne vračajo. Tiskala tiskarna »Gorenjski tisk« v Kranju. Klíšeje izdelala klíšarna »Gorenjskega tiska« v Kranju.

Prva stran ovitka: »Praznovanje 1. maja« in zadnja stran ovitka: »Naporno delo pri elektropeči«, sta delo akademskega slikarja Jaka Torkarja.

Foto Mikelj Matevž

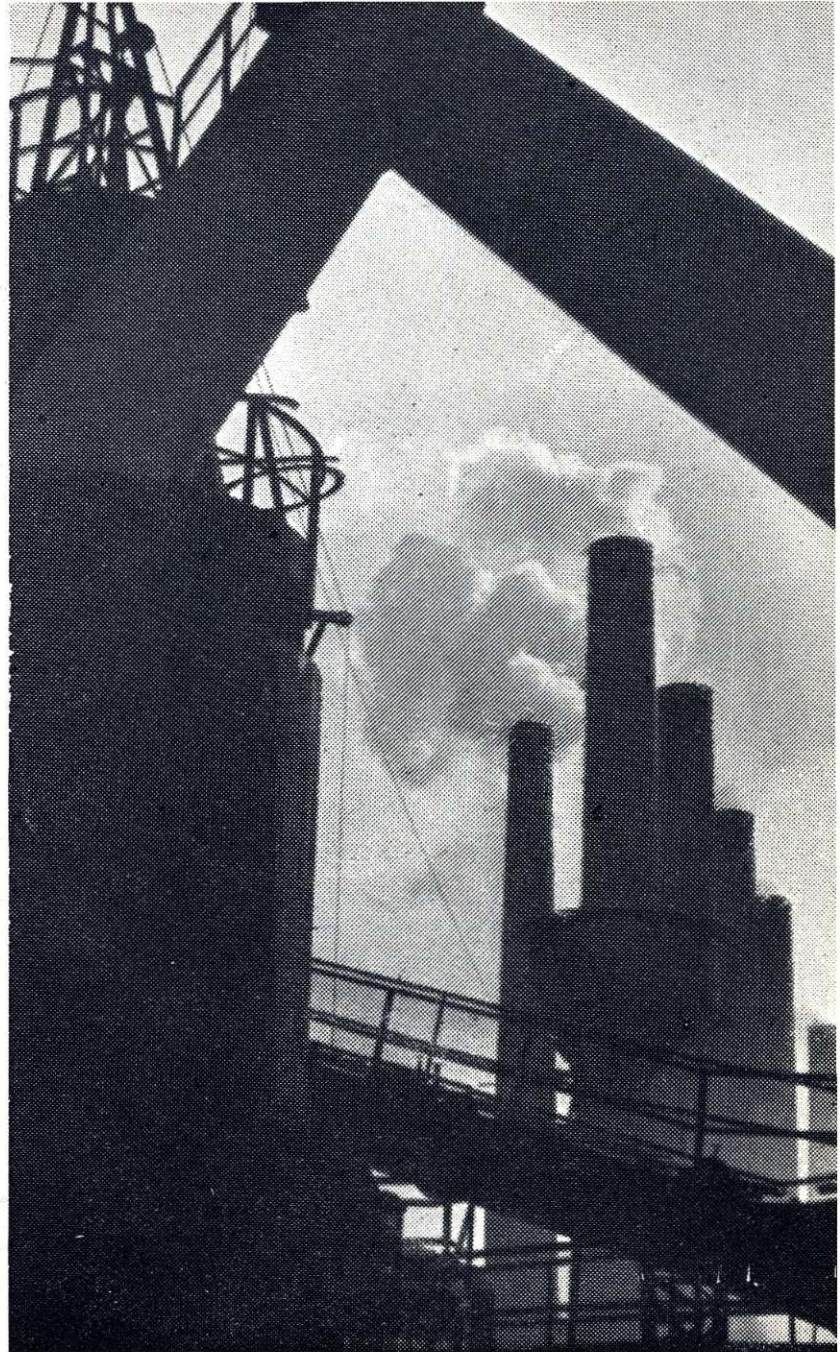
*pozdrav
delavskemu prazniku*

1. maju

Sodelavcem - železarjem čestitamo ob največjem delavskem prazniku v želii, da bi bili naši delovni uspehi v prihodnje še večji in lepši.

Delavski svet
Upravni odbor
Sindiklna podružnica
Tovarniški Komite ZKS
Tovarniški komite LMS
Uprava podjetja

Pozdravljen 1. maj,

MILAN BUDJA
predsednik Občinskega
sindikalnega sveta
Jesenice

delavski praznik vsega sveta

Praznovanje Prvega maja, delavskega praznika, je imelo že od vsega začetka revolucionaren in socialističen značaj. V krvi zadušene demonstracije ameriškega delavstva 1. maja 1866. leta v Chicagu, katero je zahtevalo 8-urni delavnik, so začetek mednarodnega delavskega praznika.

Slovenski delavci so začeli praznovati Prvi maj leta 1890, že leto dni za ustanovnim kongresom II. Socialistične internacionale, kjer so sklenili, naj ga delavci praznujejo kot praznik dela in mednarodne delavske solidarnosti. Od tedaj so delavci vsako leto na dan Prvega maja nosili v povorkah rdeče prapore, znamenja borbe za doseg človeških pravic, za doseg 8-urnega delavnika in znosnejših pogojev pri delu ter izboljšanje zaslužka. Skoroda ni minulo leto, da ne bi delavci nekaj teh pravic in zahtev napram vladajočemu razredu uveljavili.

Toda nobena pridobitev ni stala delavstvo toliko žrtev, kot boj za pravico do praznovanja Prvega maja. Policija in žandarmerija je vsako leto na ta dan polnila zapore z delavci, ki so praznovali svoj delavski praznik, mnogi so bili ob zaslužek in delo. Vendar vsa preganjanja, zapori, odpusti z dela in intrige kapitalistov niso mogle v desetletjih zatreti hotenja in revolucionarnosti delavskega razreda, da se izkoplje iz pomanjkanja, ponižanja in brezpravnosti. Še danes so dežele, kjer delavci ne morejo svobodno praznovati Prvega maja, kjer z ustavitvijo dela ali pa tudi brez tega izražajo potom svojih delavskih organizacij zahteve in cilje, katere obeležujejo proslavo mednarodnega delavskega praznika. Te zahteve in težnje so vedno smelejše, vendar še vedno niso tisto, kar bi se dalo doseči v sedanjih ekonomski moči in razvoju proizvodnje kapitalističnih dežel. Zaradi konzervatizma, idejne neusmerjenosti in večkrat zavestnega zameglevanja perspektive v odvisnosti od kapitalističnih mogotcev, vodstva delavskih organizacij prepuščajo razvoj stihiji, ne izkoristijo vseh možnosti za doseg onih pravic in zahtev, ki so realne in na katerih je delavstvo v teh deželah zainteresirano, da se izbojujejo. Tako se le počasi, vendar pa vztrajno in vedno nezadržneje kažejo uspehi dolge in težke borbe delavskega razreda za uničenje izkoriščanja, za napredek družbenega razvoja in pravičnejšo družbeno ureditev po vsem svetu, kjer delovni človek lomí z golimi rokami osovraženi kapi-

talistični, izkoriščevalski svet, se izobražuje in dviga iz zaostalosti ter se kuje v neprestani borbi za svoje pravice z domačimi in tujimi izkoriščevalci.

V Jugoslaviji praznujemo Prvi maj v svobodi, kakršne nima nobeden drug delavski razred na svetu — v zavesti, da smo dosegli izpolnitev ciljev proletarske revolucije, za katere so se naši delavci borili in trpeli. Zato je pri nas Prvi maj praznik vsega naroda, dan, ko slavimo socialistične pridobitve na poti k popolnemu blagostanju vseh delovnih ljudi v naši domovini.

V dvanajstih letih po osvoboditvi je naše delovno ljudstvo utrdilo svojo ljudsko oblast, v kateri sedaj sodeluje na vseh področjih in na solidnih ekonomskih temeljih uresničuje svojo težnjo po izboljšanju življenjskih razmer. V tej dobi je zgrajenih nešteto novih tovarn, rudnikov in električnih central, bolnišnic, šol, inštitutov, zdravstvenih, kulturnih in prosvetnih domov, stanovanj, trgovin, domov oddiha in drugih socialnih ustanov, s katerimi upravlja in jih vodi delovni človek sam potom družbenega in delavskega samoupravljanja.

Pereča in neodložljiva naloga teh organov kot celotne skupnosti je, da s povečano produktivnostjo dela, boljšo izkoriščenostjo strojev in kapacitet ter pravilnim in pravičnim nagrajevanjem za opravljeno delo v proizvodnih podjetjih, dosežemo čim boljšo založenost domačega trga s predmeti, ki jih vsakodnevno potrebujemo in, da se z našimi proizvodi čimpreje in čimbolje uveljavimo tudi na svetovnih tržiščih.

Tako gospodarjenje bo kmalu stabiliziralo in učvrstilo tudi domači trg in s tem cene, kar je že dolgo zahteva naših delovnih ljudi.

Veliki so zunanje-politični uspehi nove Jugoslavije. Zmagali smo v težkem boju s kominformom in stalinizmom, ki je grozil uničiti tako krvavo priborjeno svobodo in vse pridobitve socialistične izgradnje pri nas. Nikdar ni Jugoslavija imela v svetu takega ugleda, kot si ga je priborila z nenehno borbo za ohranitev miru in sožitja med narodi.

Doseženi uspehi in razvoj socialističnega družbenega sistema v naši deželi so plod naše neomajne vere v socializem. Praznujemo veselo Prvi maj, veliki revolucionarni praznik, dan delovnih zmag našega ljudstva!

Naj živi Prvi maj 1957!

1. maj

praznik dela in mladosti

Iztrgajmo misli za trenutek vsakdanjosti, tovariši, in ozrimo se na našo prehojeno pot, tlakovano z znojem in krvjo in z delom naših rok. Široka in gladka cesta je za nami in človek, ki se je ta hip rodil, ne bo vedel, da te ceste pred desetletji ni bilo in da so vanjo vtlačovali boji, nešteta človeška bitja s sanjami in vero v prihodnost ter z nesebično ljubeznijo do tistih ljudi, ki bodo hodili nekoč po tej cesti, široki in gladki, ne vedoč, da jo je tlakovala žrtev ljudi z dna in jo bo tlakovala toliko časa, dokler ne bo stekla od srca do srca in objela svet. In takrat bo kakor odmev preteklosti, kakor odmev začetka te poti napolnil srca glas pariškega delavca Ravvierja »V imenu ljudstva je proglašena Komuna.«

»Živela Komuna!«

Tako bo odjeknilo v množicah, kakor je odjeknilo tiste marčeve dni pred šestinsedemdesetimi leti v srcih pariškega delavstva. Nič zato, če se je 28. maja 1871 zrušila zadnja barikada pariških komunardov, njihova kri je tlakovala prvi kos ceste in pokazala delavstvu pot boja za njegovo osvoboditev in osvoboditev delovnega ljudstva vsega sveta.

»Živela Komuna!«

Tako so umirali komunardi, vedoč, da kontrarevolucija ne more ubiti njihove revolucionarne misli. Kontrare-

volucionar markiz Gallifet ni razumel, odkod tolikšen prezir do smrti.

»Živela Komuna!«

Kadar prebiram zgodovino o Komuni, tej prvi proletarski revoluciji na svetu, in o njenem koncu, vidim pred seboj kot simbol vseh bodočih borcev - mučnikov za delavsko stvar podoba delavskega voditelja komunarda Varlina. Vidim ga, kako ga Versajci vodijo po ulicah Montmartra z rokami, zvezanimi na hrbtu, ga mučijo in sramote. V majskem soncu se bliska jo ostrine sabelj in padajo na lobanjo tega revolucionarja, dokler ni njegova glava le še razmesarjen kos mesa. Do smrti so izmučili to telo in ko ni moglo več hoditi ne stati, so ga v ulici Rosier posadili ob zid in ga ustrelili.

»Živela Komuna!«

Koliko takih Varlinov je na tej cesti, ki jo je izklesala revolucija. Kadar razmišljam o Varlinu, se mi nehote prikrade pred oči podoba ujetega prvoborca Tomaža Godca, njegova fotografija, ko so ga ujetega slikali Nemci: zvezane roke, izmučen obraz, ki ga je komaj spoznati; poleg njega pa Nemci s posmehljivimi sadističnimi obrazi. Ali pa iznakaženi glavi ujetih partizanov, ki so jih obglavili v Renčah Nemci z navadno tesarsko sekirjo, jima potisnili v mrtva usta cigareti in ju potem slikali. Ali zasa-

movanje in streljanje ujetih partizanov v Celju. Ali podoba ujetega pesnika Roba, katerega zadnje besede nam je ohranil italijanski zapisnik o njegovi eksekuciji:

»Kdor umre za domovino, je živ! dovolj!«

Tako umirajo samo revolucionarji, samo ljudje, ki tlakujejo cesto bodočnosti.

Ali ni tudi Robov vzklík kakor vzklík komunardov.

»Živela Komuna!«

Gledam gladko, že prehojeno cesto, ki je za nami. Gledam jo v luči praznika dela in mladosti, gledam jo v luči Prvega maja, in komaj slutim tam nekje na začetku te poti tisti prvi maj, zaradi katerega je pariški kongres II. Internacionale proglasil ta dan za Praznik delavskega boja, za naš praznik delavskih zmag in naše mladosti, praznik naše velike pomladi.

Ali veš, mladi tovariš, za tisti dan, za tisti prvi maj pred eninsedemdesetimi leti, ko so utihnile čilkaške tovarne, ki so jih ustavili delavci v borbi za osemurni delavnik. Naši jeseniški predniki v tistem času na kaj takega sploh pomisliti niso upali, da so garali po štirinajst ur in več na dan in živeli ob žgancih in soku. Socialistična misel si še ni utrla poti v tovarne avstro - ožrskega cesarstva, v Ameriki pa je takrat stavallo že sto

Foto
Andrej Prešeren
iz Gorij

Praznovanje
1. maja
na Poljanah
1926

tisoče delavcev in zahtevalo osemurnik. Nekaj deset tisočev ga je doseglo in tudi v Chikagu so ga hoteli in zato začeli 1. maja 1886 stavkati. Dva dni kasneje je ulice Chicaga pobarvala kri. Stavko so zadušili in voditelje pozaprili. Nekatere med njimi so obesili. Buržoazna oblast je hotela ustrahovati delavstvo in preprečiti njegov nadaljnji boj.

Toda boj delavstva ni prenehal. Kri na ulicah Chicaga je odjeknila po svetu. Pariški kongres II. Internacionalne je tri leta kasneje proglasil Prvi maj za borbeni dan mednarodnega proletariata in boj med delavstvom in izkoriščevalci se je zaostрил. Tisto leto je bila ustanovljena tudi v Avstriji socialno demokratična stranka, prav tisto leto, ko je Kranjska industrijska družba zgradila nove obrate na Savi, jedro naše Železarne. In z delavci, ki so gradili novo tovarno, in s tistimi, ki so prihajali iz nemških in avstrijskih tovarn na delo v nove obrate, je začela pronicati socialistična miselnost tudi v jeseniško dolino.

Pronicati, sem rekel, kajti pot do izoblikovanja revolucionarne delavske zavesti v naši dolini je bila še dolga. Delavstvo, vajeno hlapčevati, je bilo zaostalo, najcenejša delovna sila v mejah nekdanje Avstro-Ogrske, telesno zaslužnjena v tovarni in duhovno v cerkvi, ki je namesto njih odločala, kaj je »pravično« in kaj »krivično«. Zato ni čudno, da je večina delavcev verjela takratnemu jeseniškemu župniku Janezu Keršiču, ki je začel boj proti socialističnim idejam, ki jih je začel v naši dolini najbolj vneto širiti krojač Trojar. Koristnost te cerkvene propagande so spoznali kaj hitro delničarji KID in so zato (kljub temu, da so bili nemški liberalci) začeli podpirati župnika, ki je postal v svojem boju proti socialistom še bolj vnet, ko so mu delničarji KID dali na razpolago sredstva, da je prenovil cerkev na Jesenicah, prekril zvonik z bakrom in sezidal lepo in udobno župnišče (današnji Zdravstveni dom). Najbolj se je izkazal pri razbitju socialističnega shoda v zadnjih letih prejšnjega stoletja. Nahujskal je zaslepljeno delavstvo, da so shod sami razbili, in tako preprečili ustanovitev socialno demokratične podružnice na Jesenicah.

Zdaj so imeli delničarji svobodne roke. Začeli so pritrgovati delavske mezde, ki so bile že itak najnižje v tedanjem cesarstvu. Da bi dobili popolno kontrolo nad delavstvom in da bi razbili revolucionarnost, še preden bi se pojavila, so dali župniku denar, da je ustanovil krščansko delavsko organizacijo. Toda pri tem so se delničarji uračunali. Konec prejšnjega stoletja je izbruhnil prvi delni štrajk, leta 1901 drugi, leta 1904 pa prvi generalni štrajk obratov KID na Javorniku in na Savi. Ta štrajk je vodila skupina iz vrst krščanske delavske organizacije. Stavkajoče so podprle mnoge socialistične organizacije avstrijskih delavcev, dočim so krščanske

stale ob strani. To je okrepilo simpatije delavstva do socialistov in zato ni nič čudnega, da so leto po stavki dobili socialisti pri volitvah v Državni zbor na Jesenicah med vsemi kandidati največ glasov. To je opogumilo

socialistično skupino, zbrano v Izobraževalnem delavskem društvu, ki ga je vodil krojač Trojar, da so leto kasneje sklicali zopet socialistični shod in na njem ustanovili podružnico avstrijske socialno demokratične stran-

MIHA KLINAR

Prvomajska

*Ne z vinom, bratje,
nazdravil bom s spominom
v kristalni čaši pojočega srca
na praznik, ki ga je razcvetela kri,
kri delavcev z vsega sveta.*

*Za hip naj v nas se razboli
razbeljeno iskanje za potmi,
iščočimi življenja,
za ljudi na dnu
in tlakovanimi
s krvjo.*

*Za hip naj v nas se prebudi
vse, kar od drugih je sprejel spomin,
neugasno luč, sijočo iz temin,
neugasno luč, ki v srcih nam gori
in žge zato, da bi smeri
ne zgrešil lagodni korak
v navzkrižju in dvoličju
naših dni;
poti, ki zdavnaj že
jo zasnoval je Marx.*

*Za hip pomisli naj srce,
zakaj umiral je Varlin¹,
kako umiral je Varlin
med tisoči in s tisoči;
zakaj so komunardi šli,
zakaj so v boj šli
in zakaj umirali
v ognju pariških barikad,
na okopih, rdečih od krvi.*

*O glejte:
komunardov kri
prižgala rdeči je signal
bodočnosti.*

*Kaj ni bila takrat pomlad
in cvet že v marcu je zacvel,
neznani cvet vse do tedaj,
rdeči cvet, vzcvet iz krvi
za vse ljudi na dnu?*

*Kaj ni bila pomlad tedaj,
ko rdeči cvet, gret od krvi,
obetal je rdeči sad
ljudem na dnu?*

1. Varlin, znani pariški delavski voditelj, ki so ga kontrarevolucionarji po porazu Komune maja 1871 zverinsko mučili in ga potem ustrelili.

ke na Jesenicah. Kljub napakam in nerevolucionarnemu stališču do narodnostnega vprašanja se je v boju za delavske pravice ta stranka krepila iz leta v leto in je med prvo svetovno vojno imela v svojih vrstah že več

kakor polovico vsega delavstva v tovarnah Kranjske industrijske družbe na Jesenicah in na Javorniku. V njenem okviru se je začela oblikovati močna revolucionarna struja, nezadovoljna z vodstvom stranke, ki je z

glasovanjem za vojne kredite pomagala vladajoči buržoaziji in tako izdala socialistične interese delavstva. Ta struja pa ni bila povezana z ostalimi revolucionarnimi strujami, nezadovoljnimi z vodstvom, in zato ni mogla odločilno poseči v dogodke, kakor so na primer lahko posegli vanje v Rusiji boljševiki pod vodstvom Lenina, ki so se že pred vojno odcepili od nerevolucionarne struje v vrstah socialne demokracije in ustanovili svojo stranko. Kljub temu pa je Oktobrska revolucija, katere štiridesetletnico bomo praznovali letos novembra, kmalu po svoji zmagi široko odjeknila po vsem svetu, zlasti v Franciji, kjer je že decembra 1917 začelo stavkati 150 tisoč delavcev v tovarnah na področju Loire. Januarja 1918 je stopilo v stavko več kakor pet sto tisoč kovinarjev, zaposlenih v berlinskih vojnih podjetjih. Julija istega leta pa je stavkovni val zajel tudi Anglijo v Birminghamu, Leedsu in drugih mestih, kjer je stavkalo več kakor pol milijona delavcev. Stavkovni valovi, odraz revolucionarne pripravljenosti delavstva za spopad z buržoazijo pa so se razširili tudi v avstrijskih deželah. Med drugim pa so izbruhnili tudi vojaški upori, med njimi upor slovenskih vojakov v Judenburgu in mornarjev na avstrijskih vojnih ladjah v Kotoru, katerih posadke so tvorili večinoma pripadniki jugoslovanskih narodov. Upor na štiridesetih vojnih ladjah v Kotoru je vodil sovjet mornarskih odposlancev. Val te revolucionarnosti je zajel tudi jeseniško delavstvo, ki je pomladi 1918 prvič v svoji zgodovini pokazalo jasno revolucionarno delavsko zavest. Zal pa narodi v vojskujočih se državah niso imeli takšnih delavskih voditeljev, kakor je bil Lenin, niti niso imeli takih strank, kakor je bila boljševiška, in zaradi tega se neorganizirana revolucionarnost delavstva proti koncu prve svetovne vojne ni mogla spremeniti v svetovno proletarsko revolucijo. Kljub temu pa je odmev Oktobrske revolucije odjeknil povsod in naznamil začetek nove dobe, ki se je z njo v zgodovini delavskega boja za osvoboditev delavstva izpod kapitalizma pričela. Brez dvoma bi bil položaj delavstva v kapitalističnih državah slabši, da ni bilo zmagovite Oktobrske revolucije. Prav gotovo bi kapitalisti marsikatero zantovo delavsvo po izboljšanju materialnega položaja zatrli že v kani. Na to, žal, nekatere pasu delavstva v industrijsko visoko razvitih deželah le prevečkrat pozabljajo. Ko bi se tega zavedali, bi dosegli mnogo več in lahko bi s svojimi večmilijonskimi glasovi vzeli obnast v svoje roke ter ustvarili socialistično družbo mnogo lažje kakor pri nas ali v drugih gospodarsko manj razvitih ali celo nerazvitih državah, ki so v zadnjem desetletju krenile po poti socialistične družbene ureditve. Toda o tem danes nimam namena pisati. Moj namen je, v kratkih obrisih in v luči Prvega maja kratko očrtati revolucionarno pot, ki jo je prehodilo jeseniško delavstvo.

zdravica

*A komaj je zacvetel v svet,
se čudežni rdeči cvet
osul je v maj...
In pal je komunard Varlin
med tisoči in s tisoči
za Rdeči svet.*

*A misel žgala je naprej.
Semena je sejala kri
ubitih in obešenih ljudi
s chikaških cest.*

*Kaj ni bila pomlad tedaj,
ko iz krvi ljudem na dnu
se razcvetel je Prvi maj?*

*Zaman bil smrti je preplah
na cestah in na ulicah
nešteti mest!
Saj misel je ljudem na dnu
se zgnetla v pest
in žgala, žgala je naprej
in človek kot Prometej, glej,
je ključoval, ni bal se ječ,
ne vislic, pušk...
Ni bal se smrti več
in trgal maske je z bogov
vseh vrst, vedoč,
da vsako žezlo je zakrinkan bič,
bič za ljudi na dnu.*

*Zaman je Zeus Prometeja² vkoval
na stene kavkaških gora,
saj plamen, ki ga je bogovom ukradl,
je grel ljudi
in kazal nezmotljivo pot
skozi temo noči.*

*Zato zaman so vse rešetke ječ
za misel, ki je večna plamenica...
Plamenom, ki jim daje moč resnica,
ni moči več zabrisati sledov;
pretenke stene vsaka ima temnica,
pretenko plast ima tema grobov
za ogenj, ki ga neti dno.*

2. Prometej, po grški mitologiji začetnik človeškega rodu, ki je bogovom na Olimpu ukradel ogenj in ga prinesel ljudem. Zato ga je Zeus kaznoval in prikoval na skale kavkaških gora, kjer mu je jastreb vsak dan znova izključeval drob iz telesa.

1. maj 1918

Tovarna je pod avstro-ogrsko vojaško upravo. Glavno besedo ima avstrijski oficir Müller. Zadnje mesece ne obvlada več položaja v tovarni. Delavska storilnost pada. Lačni delavci ne morejo, pa tudi nočejo več delati. Odjek Oktobrske revolucije jih je zrevolucioniral. V tovarni dela ruski ujetnik Šitikov, že pred vojno organiziran boljševik. Pa tudi drugi delavci, organizirani v socialističnem sindikatu Metal-Arbeiterverband, postajajo iz dneva v dan bolj revolucionarni. Revolucionarnost podžigata glad in vojna, ki je še noče biti konec.

Delavci stradajo, družine stradajo. Müller v tovarni priganja. Delavstvu je dovolj. Ustavi stroje in vdere iz tovarne. Množična demonstracija izzvani zahtevo: »Hočemo kruha! Hočemo konec vojne!« Vojna uprava tovarne je brez moči. Zaman išče komandirja jeseniške orožniške postaje narednika Kokalja, da bi napravil s svojimi žandarji red. Narednik Kokalj se je skrnil. Vedel je, da proti razjarjeni množici s svojimi žandarji ne bo ničesar opravil.

Tako je bilo pomladi 1918. Uspela demonstracija je vlila delavstvu zavest moči, ki se je manifestirala znova ob praznovanju Prvega maja. Jeseniško dolino so znova pretresali vzkliki delavstva po miru in zahteve po svobodi združevanja in delavskih pravicah.

Tako je vrelo tisto pomlad na Jesenicah. In vrelo je tudi drugod. Voditelji avstrijske socialne demokracije pa so podpirali buržoazno oblast, namesto da bi se postavili na čelo revolucije, ki bi takrat lahko zmagala prav tako, kakor je zmagala pod vodstvom boljševikov v Rusiji. Kljub temu pa tizdajalski delavski voditelji niso rešili avstro-ogrškega cesarstva. Čez pol leta je večstoletno cesarstvo razpadlo.

1. maj 1919

Ze pol leta je oklicana nova država: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Da so narod tudi Makedonci, so novi oblastniki pozabili. Pozabili so tudi, da so bili lastniki tovarn na ozemlju nekdanjega cesarstva steber avstro-ogrške države, ki je leta 1914 napadla Srbijo. Tako tudi lastniki Kranjske industrijske družbe. Skratka: ostalo je pri starem, samo oblastniki so se zamenjali. Avstrijsko buržoazijo je zamenjala velikosrbska. Za delavstvo se ni ničesar spremenilo.

V Jugoslaviji vre. Delavstvo s stavkami preprečuje intervencijo proti madžarski sovjetski republiki. Buržoazija se boji revolucije. Očividno je proti vedno večji revolucionarnosti delavstva brez moči. Delavski voditelji pa so neenotni. To se čuti tudi na Jesenicah. Voditelji v socialdemokratski podružnici prepričujejo delavstvo, naj bo mirno, naj ne »izgublja glave«, vse se bo uredilo na miren način, zato naj potrpe. Delavstva pa ne morejo prepričati. To manifestira Pr-

vi maj 1919. Takega množičnega praznovanja delavskega praznika potem ni več bilo. Jeseniška buržoazija se ga je prestrašila. Zlasti še, ker je dišalo po revoluciji v vsej državi. Ni čuda, da so volkovi oblekli ovčje kožuhe in se prišli poklonit jeseniškemu proletariatu. Generalni direktor Kranjske industrijske družbe Noot je namreč »počastil« skupaj s svojim personalom delavsko slavo, kajti proletariat je bil na pohodu. Še je bil čas za uspešno zmago revolucije, a do revolucije zaradi neenotnosti vodstva ni prišlo. Tudi potem ne, ko je bila ustanovljena Socialistična delavska partija (komunistov) Jugoslavije. Kakšno je bilo revolucionarno razpoloženje delavstva v tistih dneh, lahko pogledamo skozi jeseniško prizmo: od 1200 članov social-demokratske podružnice na Jesenicah je 900 zapustilo zaradi nerevo-

lucionarnosti svojega vodstva stranko in se junija 1919 združi v podružnico Socialistične delavske partije (komunistov) Jugoslavije. In vendar je vodstvo SDPJ(k) zamudilo ugoden trenutek za revolucijo.

1. maj 1920 —

v znamenju protinapada buržoazije

Stavke širom Jugoslavije. Največja med njimi je stavka železničarjev in transportnih delavcev. Zadnja prilika za uspeh socialistične revolucije. Vodstvo SDPJ(k) okleva. Buržoazija se konsolidira in se pripravlja na protidelavsko ofenzivo. Vladi uspe razdvojiti železničarje in transportne delavce. Tudi železničarji na Jesenicah oklevajo, dokler jih ne navdušijo za štrajk jeseniški komunisti in kovinar-

*Tako je čutil Lenin tisto noč,
ko dvignil je v Oktobru svet s tečajev,
ljudem pokazal smer do svetlih krajev,
življenje vse le dnu prisluškujoč,
vedoč, da kdor se izneveri dnu,
ob tla neusmiljeno bo vržen sam, nekoč;
kajti le dno merilo je pravice
in neskaljeni, večni vir resnice.*

*In mi čutili smo tako tedaj,
ko z dna smo v ogenj se za svet pognali,
za svet, ki iz trpljenja in grobov
bo vzrastel nov;
za svet, ki zanj so milijoni pali,
da bi s krvjo nasprotja izravnali;
za svet, ki dal bo srečo vsem ljudem...*

*A svet še vedno v dvoje je razklan,
zato je v nas še bolečina ran
in v srcih nas spomin skeli;
o, naš spomin je rdeč ko kri.*

*In vendar vera v nas gori,
da dno porušilo bo vse prepade,
ki ločijo ljudi.
Saj ko se dno povsod zbudi
in se zave moči,
prometejevske konec bo balade.*

*Zato vam, bratje, s soncem bom nazdravil,
nalitim v čašo mladega srca
za praznik, ki ga je razcvela kri
ljudi trpečih z dna.*

ji, pripravljeni tudi na oboroženi spopad z buržoazijo. Del vojaštva, stacioniranega na Jesenicah je na delavski strani. Tudi nekateri delavci so oboroženi. Zato iz Ljubljane pošljejo na Jesenice vojaško okrepitev. V tem pa je krvoprelitje na Zaloški cesti v Ljubljani, ki so ga povzročili kraljevi žandarji, zadušilo stavko železničarjev. Takratni prometni minister dr. Anton Korošec je namreč ukazal streljati na delavstvo. Prvič v novejši zgodovini slovenskega naroda so se duhovniške roke omadeževale s krvjo slovenskega delavca.

To je bilo aprila 1920. Praznovanje Prvega maja je buržoazija prepovedala. Kljub temu pa je z Mežaklje vihrala rdeča zastava v spomin žrtev na Zaloški cesti in v vzpodbudo za nadaljnji boj delavskega razreda.

Opogumljena z zlomom železničarske stavke je buržoazija prešla v odločilen napad proti delavskemu razredu, zlasti proti njeni predhodnici Komunistični partiji, ki jo je z Obznanom v noči med 30. in 31. decembrom 1920 prepovedala in začela s strahovitim terorjem preganjati komuniste.

1. maj 1921 — v znamenju prehoda

Partije v ilegalo

Na udarec, ki ga je buržoazija prizadejala z Obznanom revolucionarnemu delavskemu gibanju, Partija ni bila pripravljena. Zato tolikšen uspeh represalij nad vodilnimi in vidnimi komunisti. Teror občutijo tudi Jesenice. Že prve dni po Obznanu izžene buržoazna oblast predsednika podružnice KIPJ na Jesenicah tovariša Štefana Weissa. Ohranjeni žandarmerijski zapisi in ovadbe policijskega komisarja Stepišnika in žandarmerijskega komandirja orožniške postaje na Koroški Beli Vodopivec pričajo, da je oblast budno spremljala tudi tajnika jeseniške partijske organizacije Cirila Koširja. Policijski vohuni ga stalno zasledujejo in javijo, da je Košir imel 24. aprila 1921 tajno žalno komemoracijo ob obletnici zaloških žrtev na Poljanah nad Jesenicami.

Prvi maj 1921 poteka v znamenju prehajanja jeseniške partijske organizacije v ilegalo. Komunisti organizirajo v tovarni ilegalne celice in trojke.

Teror proti komunistom se nadaljuje. Posledica tega terorja je opadanje članstva v partijskih vrstah. 28. julija 1921 izvaja Okrajno glavarstvo Radovljica hišne in osebne preiskave širom okrajja, zelo podrobno in temeljito pa zlasti na Jesenicah in Javorniku. Agenti skupaj z okrajnimi uslužbenci izvrše preiskavo v Delavskem domu in pri vseh znanih in osumljenih komunistih. Isti dan ovadi komisar železniške policije na Jesenicah, oficial Stepišnik sodišču tajnika ilegalne partijske organizacije na Jesenicah tovariša Cirila Koširja. Vse te akcije oblasti so v zvezi s 4. avgu-

stom 1921, ko je buržoazija odvzela mandate komunističnih poslancev v skupščini na podlagi izglasovanega Zakona o zaščiti države. Naslednji dan se Ciril Košir umakne pred aretacijo čez mejo v Avstrijo in opravlja ilegalno kurirsko službo Centralnega komiteja na relaciji Celovec—Jesenice. 25. novembra ga na tej poti prestrežeta javorniška žandarja kaplar Jakob Rainer in Peter Hercog in ga aretirata na lastno pobudo, kakor izjavlja komandir orožniške postaje na Koroški Beli Vodopivec, ki se je tudi kasneje izkazal pri preganjanju komunistov in ki je pripravil proti Koširju skoro ves obtežilni material za obtožnico. Obenem z obtežilnim materialom naznani še Franca Ravnika z Jesenic in Franca Rozmana z Bohinjske Bistrice, ki ju oblast aretirata in pripravi proces Košir — Ravnik. Oba obtoženca se pred sodiščem zadržita komunistično in ne izdasta nobene organizacijske tajne. Zato je preiskava buržoaznega sodišča brezuspešna. Sodišče jima obtežilnih dejanj zoper državo ne more dokazati in ju mora 18. februarja 1922 oprostiti.

1. maj 1922

Kljub terorju in oportunizmu socialnih demokratov so zasedli v levem sindikatu na Jesenicah komunisti vodilno mesto predsednika in tajnika.

Prvi maj poteka v borbi za izboljšanje mezd delavstva, zaposlenega pri gradnji rak in drugih začasnih delih v tovarni ter za doseg draginjskih doklad.

1. maj 1923 — nov porast revolucionarnosti jeseniškega delavstva

Ustanovljena je Neodvisna delavska partija Jugoslavije. V njej je dobila možnost legalnega delovanja ilegalna komunistična partija. Prvi maj 1923 poteka na Jesenicah ob ustanovitvi podružnice NDPJ, ki začne obnavljati in krepiti revolucionarno delovanje jeseniškega delavstva.

Podružnica je zelo delavna. V njej delujejo tudi mladi komunisti, ki so v prvi polovici t. l. ustanovili na Jesenicah skojevsko organizacijo.

Na pobudo jeseniške podružnice Neodvisne delavske partije Jugoslavije prirede 13. julija 1923 množični izlet kovinarjev, rudarjev in Svobodašev na Bled. Na predvečer tega izleta je kulturni večer na Jesenicah. Dober teden po tem izletu aretirata policijski komisar skupino jeseniških mladincev, osumljenih, da so organizirali ilegalno skojevsko organizacijo.

Revolucionarnost pa kljub temu ne oplahne. Dne 7. novembra 1923 proslavijo v Delavskem domu na Jesenicah prvič in zadnjič v obdobju med obema vojnama javno proslavo 5. obletnice Velike Oktobrske revolucije. O revoluciji govori Janez Mlakar, gostje — trboveljski mladinci France Škrli, Grebenc in Farčnik pa so poleg drugih pesmi zapeli jeseniškemu delavstvu prvič internacionalo.

1. maj 1924 — prepovedan zaradi množične manifestacije delavstva ob razvitju prapora NDPJ na Jesenicah

Podružnica neodvisne delavske partije Jugoslavije na Jesenicah se vedno bolj krepi. Zato ustanovi že leta 1923 svoj sindikat, ki je številčno močnejši kakor socialdemokratska podružnica SMRJ na Jesenicah. To množičnost hoče podružnica NDPJ manifestirati z razvitjem svojega prapora zadnjo nedeljo pred Prvim majem. Ta svečanost naj bi bila uvod v praznovanje delavskega praznika. Dne 27. aprila 1924 se zbere na Jesenicah ogromna množica delavcev iz vseh krajev. Med njimi pa so bili tudi zastopniki kmetov. Manifestacija ob razvitju prapora preplasi buržoazno oblast, zato ne dovoli manifestativnega praznovanja Prvega maja.

Kakor na Jesenicah je bilo tudi v drugih industrijskih krajih nekdanje Jugoslavije. Delovanje Neodvisne delavske partije Jugoslavije je zaskrbelo bivše oblastnike. Zato jo vlada prepove in začne s svojim aparatom nov val terorja nad njenimi vidnimi člani. Na Jesenicah se je znesla oblast nad Cirilom Koširjem, Farčnikom. Sitkovim in nad njegovo ženo Urško ter še nad nekaterimi drugimi ter jih je izgnala iz države. Hoteli so se zateči v Sovjetsko zvezo. Ali so do tja prišli ali ne, se ne ve in o njihovi usodi ne moremo reči ničesar določnega.

Prvi maj 1925 —

v znamenju buržoaznega terorja nad nekaterimi jeseniškimi komunisti

Z izgonom znanih jeseniških revolucionarjev iz prvega obdobja KPJ na Jesenicah, vohunjenje in teror nad osumljenimi jeseniškimi komunisti nista prenehala. Že v začetku januarja aretirata komandir Vodopivec s Koroške Bele Tomaža Wolfa in ga obsodi na sedem mesecev težke ječe s postom in trdim ležiščem. Jeseniška partijska organizacija doživi zaradi buržoaznega terorja krizo. Članstvo odpada in celotna organizacija šteje le še 15 organiziranih članov. Prav tako kakor leta 1924 je manifestativno praznovanje Prvega maja prepovedano.

Prvi maj 1926

v senci žandarskih bajonetov

Po prepovedi Neodvisne delavske partije leta 1924 in njenega sindikata se komunisti organizirajo v SMRJ. Kljub maloštevilnosti ilegalne partijske organizacije uživajo med članstvom podružnice LMRJ ugled in dobijo v vodstvu SMRJ leta 1926 v oboru večino 5:4.

Odbor pripravlja praznovanje Prvega maja. Prijavi policijskemu komisarju, da bodo Prvi maj praznovali s povorko in delavskim zborovanjem na prostoru za Delavskim domom. Oblast oboje prepove. Kljub temu pa krene z Javornika na Jesenice na dan delavskega praznika povorka na čelu s kovinarsko godbo. Žandarji jo razže-

Praznovanje 1. maja ob zvokih kovinarske godbe na vrtu pri Jeleni

Foto Andrej Prešeren iz Gorij

nejo s puškinimi kopiti in z bajoneti in prav tako množico, ki se je v tem času zbrala za Delavskim domom. Te-KPJ zavladata zopet grupaštvo in ga nasilja nad delavci se je udeležil policijski komisar dr. Fohn osebno in z gorjačo pretepal zlasti žene in otroke.

Frakcijski boji v vodstvu ilegalne KPJ zavirajo delovanje osnovnih partijskih organizacij

Vodstvo KPJ, ki je zamudilo ugodne trenutke za zmagovito izvedbo socialistične revolucije v Jugoslaviji prva tri leta po prvi svetovni vojni, je zapleteno v frakcijske boje, ki imajo za posledico upad revolucionarnosti komunistov v osnovnih partijskih organizacijah. KPJ postaja skoro brezpomembna ilegalna organizacija. To se čuti tudi ob praznovanju Prvega maja v teh letih, ki razen zunanosti nimajo prave revolucionarne vsebine. Brez te pa, kakor pravi Marks, ne more postati ideja materialna sila, kajti le-ta lahko postane šele takrat, kadar zajame in prekrvavi množice.

Šele konec leta 1928 se za nekaj mesecev vodstvo Partije pod vplivom organizacijskega sekretarja Djura Djakovića konsolidira. Dokončno konsolidacijo vodstva in utrditve osnovnih partijskih organizacij pa je preprečil teror monarhofašistične diktature.

Prvi maj 1929 — v znamenju monarhofašistične diktature

Kriza buržoazne demokracije. Buržoazija se mora zateči k diktaturi, podobni Mussolinijevi fašistični diktaturi v Italiji. Diktatura je naperjena zlasti proti naprednim družbenim silam. Režimska policija dobi v roke or-

ganizacijskega sekretarja KPJ Djura Djakovića in ga zverinsko ubije. V CK časovno zbrala za Delavskim domom. Te-KPJ zavladata zopet grupaštvo in ga nasilja nad delavci se je udeležil policijski komisar dr. Fohn osebno in z gorjačo pretepal zlasti žene in otroke. so šli celo tako daleč, da bi začeli praznovati 6. januar, prvi dan monarhofašistične diktature, kot delavski praznik namesto tradicionalnega Prvega maja. Niso uspeli, ker je bila proti večina delavstva tudi v njihovih vrstah.

Zaradi strahotnega monarhofašističnega terorja izgubi jeseniška partijska organizacija nekaj starih članov. Povezava z višjimi partijskimi forumi je slaba. Vzdržuje jo, kolikor jo pač more, samo tovariš Anton Vergelj, tedanja duša jeseniških komunistov.

Jeseniški žandarji se pri uresničevanju monarhofašističnega terorja »odlikujejo« z ubojem nad nekim Bolgarom - komunistom, ki je ilegalno prekorračil mejo in ki so ga ujeli blizu Hrušice.

Prvi maj 1930 — v znamenju temne monarhofašistične Jugoslavije

Monarhofašistični teror se nadaljuje. Preiskave pri ljudeh, ki jih sumijo, da so komunisti, so pogoste. Pri tovarišu Janezu Muleju najdejo žandarji ilegalni tisk, kar spravi njega in njegovo ženo za šest mesecev v ječo. Pred monarhofašistično sodišče v Beogradu mora jeseniški komunist Tine Vister. Obsojen je na 18 mesecev strogega zapora. Tone Vergelj mora v konfinacijo. Mladim komunisti Berti Vergelj, Albin Smolnikar in še nekateri drugi so pod stalnim policijskim nadzorstvom in se ne smejo gibati iz Kladarja.

izven Jesenic brez predhodnega policijskega dovoljenja. Jugoslovanski policijski agenti v inozemstvu, ki vohunijo za delom jugoslovanskih komunistov - emigrantov ovadijo tovariša Gorenjca in Lojzeta Vilmana, ki sta vzdrževala ilegalno zvezo z emigranti in prenašala svoji organizaciji ilegalno literaturo iz Avstrije, zaradi česar sta obsojena na večmesečni zapor.

Prvi maj 1931 —

**kljub monarhofašističnemu terorju
začetek konsolidacije v komunističnih
vrstah v Sloveniji in pomladitev
partijske organizacije na Jesenicah**

Materialni položaj delavstva KID se slabša. Westen in sodelničarji kljub gospodarski krizi modernizirajo obrate na račun zniževanja delavstva. Narasčajajoča brezposelnost plaši delavstvo v vsakdanjem boju za obstanek. Nezadovoljstvo delavstva duši vodstvo KID z grožnjami, da bo ustavila podjetje in odpustila 2300 delavcev, kolikor jih je bilo takrat na Jesenicah in na Javorniku zaposlenih. Ilegalna partijska organizacija razgalja zviti manever podjetja, a zaradi strahu, ki se je polastil delavstva ne uspe. Je prešibka.

Tone Vergelj se vrne iz konfinacije in vzpostavi pretrgane zveze s pokrajinskimi partijskim vodstvom v Ljubljani. Iz Ljubljane se vrne navdušen. V Pokrajinskem vodstvu so novi revolucionarni ljudje, ki znajo realistično presojati položaj in ki so temeljito analizirali napake, ki jih je v zadnjem desetletju delal CK KPJ. Med temi mladimi revolucionarnimi silami v vodstvu Pokrajinskega komiteja sta tudi tovariša Edvard Kardelj in Bole-

Na podlagi direktiv Pokrajinskega vodstva začne veti nov pomladni veter v okrneli partijski organizaciji na Jesenicah. Začne se pomlajati z mladimi revolucionarji, kasnejšimi prvoborci in organizatorji narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. To leto se začne pohod Čufarjeve in Gregorčičeve generacije jeseniških komunistov.

Prvi maj 1932 — v znamenju najtežjega leta v zgodovini jeseniškega proletariata

KID napoveduje redukcije delavstva. Izgovarja se na krizo. Dne 15. marca pred petindvajsetimi leti ustavi KID obratovanje in odpove vsemu delavstvu. Med delavstvom zavre. Delavske žene in dekleta zastražijo tovarno. Delo je ustavljeno razen v skladiščih. Delničarji hočejo s to akcijo izsiliti od države ugodne kredite in ustrahovati delavstvo in mu znižati mezde. V začetku aprila 1932 je delavstvo že mehkejšo. K temu pripomorejo vodstva strokovnih organizacij. Samo člani ilegalne partijske organizacije spoznajo prefinjeni manever Kranjske industrijske družbe. Razgaliti pa ga ne morejo. Strah pred negotovo bodočnostjo in čisto je v delavstvu močnejši. In ta strah deluje v korist podjetnikov. Na aprilskih pogajanjih dosežejo lastniki KID popoln uspeh. Ustrahovano delavstvo je pripravljeno delati za znižane mezde in se ne upre šesturnemu delovniku po znižanih mezdah, niti temu, da podjetje ne sprejme več na delo 600 delavcev. V takem vzdušju zdrzne mimo Prvi maj 1932. Šele naslednje mesece se delavstvo pričinja zavedati, da je bilo ogoljufano, in šele jeseni zahteva, da se kolektivna pogodba, ki jo je podjetje vsililo delavstvu, odpove.

1. maj 1933 — v znamenju boja za izboljšanje delavskega materialnega položaja

Kljub odpovedani Kolektivni pogodbi podjetniki zavlaščujejo sklenitev nove. Med delavstvom se širi vpliv ilegalnega delovanja komunistov in borbeno razpoloženje med delavstvom začne rasti. Pomirjajo ga sporazumska vodstva delavskih strokovnih organizacij, a so njihova pomirjanja iz dneva v dan vedno bolj brez moči. To razpoloženje delavstva se kaže tudi ob praznovanju Prvega maja. Naslednje mesece se položaj še bolj zaostruje, dokler se delavstvo ne odloči mimo svojih strokovnih vodstev, da ustavi stroje in pošlje delegacijo na direkcijsko podjetje z zahtevo po sklenitvi nove kolektivne pogodbe. Ta delavska akcija opozori delničarje, da gre zares. Ker se začne na trgu za železo konjunktorni čas, bi stavka oškodovala delničarje za velike dobičke. Zato si je ne žele in še isti dan deloma popuste in sklenejo z delavstvom novo kolektivno pogodbo.

1. maj 1934 — v znamenju boja med levo in desno v podružnici SMRJ

Prvi maj praznujejo skupno kakor vselej. Toda boj med desno in levo v sindikatu SMRJ, ki traja že dalj časa, se vedno bolj zaostruje. Ta boj navdahne pisatelja Toneta Čufarja, da napiše dramo »Polom«, ki jo maja igrajo na Jesenicah in s katero razobliči desničarske voditelje v socialističnem delavskem gibanju. Ta drama je razburila tudi socialdemokratski vrh v Sloveniji, ki je začel pisatelja strahovito napadati in se boriti, da bi ga onemogočili v Sloveniji in v slovenskih delavskih listih v Ameriki. Pri reviji Svoboda in slovenskih listih v Ameriki uspejo, da Čufarja ne tiskajo več. Kljub temu pa resnica, ki jo je Čufar pokazal s »Polomom«, prodira med delavstvo prav tako kakor tisk, ki ga je uspelo začeti legalno izdajati ilegalno pokrajinsko vodstvo KPJ v Sloveniji. Komunistično vodstvo v Sloveniji ubira že nova pravilna pota.

1. maj 1935 — v znamenju nove delavske ofenzive

Podjetje spoznava naraščajočo revolucionarnost med delavstvom. Zato sistematično šikanira razredno zavedne delavce. Praznovanje Prvega maja je manifestacija naraščajoče revolucionarnosti. Vodstvo KID budno zasleduje, kateri delavci so najbolj revolucionarni in imajo na delavstvo največji vpliv in jih zaznamuje. Njihovim sinovom preprečuje zaposlitev. Razen tega poizkuša podjetje stalno kršiti kolektivno pogodbo. Ti in podobni vzroki povzročijo julija generalno stavko javniških in jeseniških delavcev mimo sporazumskih vodstev strokovnih organizacij. Stavko vodijo komunisti, ki se okrepe z novimi člani. Med njimi je bil zaradi zasluga v stavki sprejet v Partijo tudi skojevec Matija Verdnik, kasnejši voditelj partijskega boja na Koroškem in narodni heroj.

1. maj 1936 — predvečer velikega stavkovnega gibanja v Sloveniji

V boju za delavske zahteve narašča revolucionarnost delavstva. Tudi med delavstvom v mladih podjetjih brez revolucionarne delavske tradicije. Oblast se boji vsake zunanje delavske manifestacije. Ta boj proti zunanosti manifestacij je včasih celo smešen. Tako na primer rdeča zastava, vihrajoča v jutru Prvega maja 1936 v Jelenkamna, ki so jo obesili na visoko smreko pod vodstvom znanega komuniste Franja Federla jeseniški skojevci, razburi jeseniške žandarje. Ne kaže jim drugega, da smreko požagajo. Rdeča zastava pa ob vihra tudi nad Poljanami. Tudi ta ob smehu delavcev da žandarjem precej časa, da jo odstranijo. To je seveda zunanost revolucionarnih manifestacij, ki so se ponavljale ob vseh praznovanjih Prvega maja. Zato te zunanosti, ki so jo lahko odstranili žandarji, v teh za-

piskih nisem opisoval. Opisoval sem raje tisto, česar žandarji iz src revolucionarnega jeseniškega delavstva niso mogli odstraniti: revolucionarno misel, ki je iz leta v leto postajala močnejša materialna sila in pripravljala revolucionarni spopad z vsemi sovražniki delavskega razreda. In to po zaslugi Komunistične partije, ki je to leto organizirala množično stavkovno gibanje, katero so narekemale težke razmere tekstilnega in stavbinskega delavstva, in ga izkoristila za pravo šolo revolucije, obenem pa opozarjala na nevarnost fašizma, katerega lakaj je postajala tudi jugoslovanska buržoazija.

1. maj 1937 — v znamenju nevarnega prodiranja fašizma

V Španiji divja državljanska vojna, ki jo je zanetil fašist Franco s pomočjo italijanskih in nemških fašistov.

Prvi maj 1937: Pomoč republikanski Španiji.

V Španijo odhajajo prostovoljci. Med njimi tudi Jože Gregorčič.

1. maj 1938 — nacistična zver na jugoslovanskih mejah

Hitler okupira Avstrijo. Marca meji Jugoslavija na nacistično Nemčijo. Buržoazije to ne skrbi. Cvetkovičev režim je naklonjen nacizmu. Komunistična Partija, ki se je v tem času pod Titovim vodstvom konsolidirala in okrepila, opozarja na fašistično nevarnost in začne organizirati množično protifašistično gibanje.

Prvi maj 1938: Združimo sile v boju proti prodiranju fašizma.

Münchenski sporazum ogorči jugoslovansko delovno ljudstvo, zlasti mladino. Češkoslovaška kriza dokazuje pravilna predvidevanja Partije, ki zaradi tega povede za seboj ogromne množice jugoslovanske mladine. Protifašistično gibanje je tako močno, da si ga brez poprejšnjih in dobro pripravljenih ukrepov nacizmu naklonjena beograjska vlada ne upa zatreti.

1. maj 1939 — v znamenju protifašističnega razpoloženja delovnih množic

Marec 1939. Hitler zasede Češko brez vojne. Jugoslovanska protifašistična javnost je ogorčena, ker je Jugoslavija stala ob strani prav tako kakor vse zahodne države. V tem ogorčenju izzveni tudi praznovanje Prvega maja.

Septembra 1939 zaneti Nemčija svetovni požar.

1. maj 1940 — v znamenju boja proti fašizaciji Jugoslavije

Zmagoviti nemški pohodi ohrabre jugoslovanske fašiste. Režim Cvetković - Maček pripravlja popolno fašizacijo Jugoslavije.

Prvi maj 1940: Boj proti fašizaciji Jugoslavije!

Beograjski režim pripravlja koncentracijska taborišča po nemškem vzoru za komuniste in protifašiste. Proti

koncu leta razpusti vse delavske, politične in strokovne organizacije. Po vzoru nemške nacistične organizacije »Arbeiterfront« hoče strpati delavstvo v svoj Jugoras (v Sloveniji Zveza združenih delavcev). Delavstvo se temu upira. Začno se aretacije. Mnoge jeseniške in javorniške protifašistične borbe in komuniste buržoazna oblast, ki pripravlja popolno fašizacijo Jugoslavije, internira v koncentracijskih taboriščih v Ivanjicu in Bileću.

1. maj 1941 — na čelu boja proti fašizmu in okupatorjem stoji KPJ

Jesenice, pozimi 1941. Februarja aretirajo gorjanski žandarji skupino jeseniških skojevcev, zbranih na sestanku na Poljanah, ki ga vodi komunist Boris Kraigher. Uklenjene odpeljejo v Radovljico, od tam pa v Ljubljanske zapore. Buržoazna oblast se čuti dovolj močno, da pristopi k fašistični osi Rim—Berlin—Tokio in tako pokaže pred jugoslovanskimi narodi svojo pravo barvo, misleč, da je s koncentracijskimi taborišči in ječami razbila protifašistično gibanje. V svojih predračunih se všteje. Ljudstvo prekliče njeno odločitev in zruši prosluli Cvetkovičev režim.

Nova vlada. Jeseniški skojevci so še vedno v zaporih. Šele na dan nemškega napada pridejo na svobodo in se takoj odzovejo klicu Partije, ki poziva delovno ljudstvo v boj proti okupator-

ju. Toda delavstvu buržoazna oblast ne zaupa. Bolj zaupa nemškemu petokoloncem, ki so jih nemški kapitalisti v desetletju pred vojno zaposlili v svojih tovarnah v Jugoslaviji, tako tudi na Jesenicah. Zato ni čuda, da je skorpumpirana buržoazna Jugoslavija tako hitro propadla.

Partija stopa na čelo vseljudskemu odporu. Dne 27. aprila 1941 je v Ljubljani na njeno pobudo ustanovljena Osvobodilna fronta. Bivši buržoazni profašistični oblastniki postajajo okupatorjevi hlapci.

1. maj 1941: CK KPJ in CK KPS pozivata jugoslovansko ljudstvo k zaupanju v bodočnost in na boj proti okupatorju in domači gospodi, ki se je vdinjala okupatorju.

Ideja revolucije je v narodnoosvobodilnem boju zajela vse delovne množice Jugoslavije in tako postala tista materialna sila, o kateri je govoril že Marks, da je edino z njo mogoče ustvariti revolucijo in pripraviti pot socialistični družbi.

Osvobodilna vojna

Geslo: Smrt fašizmu — svoboda narodu!

1. maj 1945

Okupatorju so štete zadnje ure. Trst je osvobojen. Okupator beži. Na Jesenicah pa se še vedno zadržuje. Čez nekaj dni se je moral umakniti tudi

od tod pred zmagovito armado jugoslovanskega delovnega ljudstva, ki je postalo gospodar na svojem.

1. maj 1957

Dvanajst let je že od tistih časov. Praznovanja Prvega maja v teh dvanajstih letih so bila praznovanja naših povojnih uspehov, praznovanja našega življenja, mladosti nove socialistične družbe, ki jo ustvarjamo.

Z bojem proti birokratizmu v naših lastnih vrstah, z družbenim upravljanjem na vseh področjih našega javnega življenja smo že premagali pot, ki nam jo je zapustilo vojno razdejanie in žalostna zaostalost preteklosti, in gremo smelo in z zaupanjem v bodočnost. Naša domovina uživa ugled v svetu kot dosledna borka za mir v razburkanih in razcepljenih povojnih časih, borka za neodvisnost in enakopravnost narodov vsega sveta, borka za resnične človeške in socialistične odnose med ljudmi, državami in narodi.

Taka je naša prehojena pot. In najo smo lahko ponosni vsi, zlasti pa delavci, saj je to pot klesalo delavstvo s svojim bojem in žrtvami. Slutnja našega velikega vidca, pisatelja Ivana Cankarja se je uresničila: »Na plečih delavca - proletarca bo slonela bodočnost slovenskega naroda - proletarca!«

Zato smelo naprej!

„Samo mi te kolnemo“

Jeseniški kovinarji nikoli ne bodo pozabili usodne pomladi v letu 1932. Takrat je podjetje KID odpovedalo delovno razmerje vsem delavcem in uslužbencem. Za prebivalce Jesenic so nastali težki časi. Takratne dogodke pa je nekdo opisal v članku, ki je bil objavljen pod naslovom »Samo mi te kolnemo...« v časopisu Slovenski narod. Zaradi zanimivosti pa ga objavljamo tudi mi:

Tudi na Jesenicah je Velika noč, na Savi, Javorniku in na Dobravi pa visoko do Sv. Križa in tja čez Gorje, tudi v Kamni gorici ter Kropi in po vsej lepi Gorenjski.

Večna odeja težkega dima se je vzdignila iz sajaste doline med Mežakljo in Golico in posijala je sončna jasnina nad Savo. Pomladno solnce, ki ga ves svet pričakuje s prirojenim hrepenenjem.

Velika noč — praznik življenja!

Utihišlo je odmevanje kladiv, onemelo je tuljenje siren, umolknilo drdranje strojev, ni več škripanja žerjavov, ne sikanja pare. Praznična tišina je na Jesenicah, Javorniku in Dobravi, ki vse človeštvo za njo moli, da bi kraljevala povsod. Le himna velikonočnih zvonov plava nad tiho dolino.

Blaženost velikonočnih zvonov!

Umirila se je zemlja pod nogami, ki se je tresla noč na noč in dan na dan, da so drhteli zidovi delavskih domov in trepetala okna na njih v neprestanem rahlem žvenketu.

Velika noč — praznik miru!

Vse človeštvo te pozdravlja, pomlad, in vse človeštvo te blagoslovlja, Velika noč —

Samo mi z Jesenic, Dobrave in Javornika in po žuljih naši bratje v Kropi in Kamni gorici, po trpljenju naši v Trbovljah, Hrastniku in tam okoli in še bogve kje, smo te dočakali s smrtnim strahom in te kolnemo!

Gorje nam, gorje našim materam in ženam, sestram in otrokom!

Taka je naša Velika noč!

Jasnino preklinjajo jetični. Nad polovico nas je pokajalevalo v smrdljivem dimu. Kdaj nas bo spet grizel ta gosti dim v pljuča, povejte! Nazaj nam dajte dim, odrešeniška!

Sonce preklinjajo slepi, ki jim ga je počrnilo belo železo. O, da bi nam spet izzigalo oči, živo železo. Nazaj nam dajte naše, to naše belo solnce — železo!

Gluhi preklinjajo tišino. Oglušilo nas je drdranje v žebjarni, sluh nam je vzelo ječanje železa v valjarni, butanje kladiv, rožljanje verig in škripanje žerjavov, tenki žvižg pritiska strojev in tuljenje siren. To so naši zvonovi, Velika noč, nazaj nam jih daj!

In vsi s trhljimi nogami, ki so se v bolečinah opotekali po večno drhteči zemlji, preklinjajo mir. Revmatizem nam je ude zvil, a prosimo vas, dajte nam mrzlo, vlažno sipo v valjarni, nazaj nam dajte ledeno vodo, budečih turbin, nazaj goreče oglje in strupene prepihe...

Sklepi XI. rednega zasedanja delavskega sveta

z dne 19. marca 1957

1. Potrdi se v celoti zaključni račun za poslovno leto 1957 za Železarno Jesenice, restavracijo »Kazina«, DUR, počitniški dom v Crikvenici in Počitniški dom na Mežaklji.

2. Sprejme se predlog, ki ga je dala Finančno ekonomska komisija CDS, da se presežek ustvarjenih plač iz dobička iz leta 1956 razdeli za prvomajske praznike in to za vse upravičence v enaki višini.

3. Določi se komisija, sestojeca iz teh članov: Žbontar Peter, predsednik, ing. Čižman Vinko, Ravnik Stanko, Komljanec Tone in Gmajnar Janez, člani.

Imenovana komisija ima nalogo, da:

a) v zvezi s predlogom nove uredbe za koriščenje amortizacijskih sredstev zahteva DS, da se v novi uredbi postavi člen, po katerem se bodo dela po zadnjem potrjenem programu za koriščenje amortizacijskih sredstev finansirala po starem načinu do konca, medtem ko bo za dela, ki bodo sledila — nov način finansiranja v materialnih stroških. V primeru, da uredba tega člena ne predvidi, pa

zahteva delavski svet, da se del neizkoriščenih sredstev za vzdrževanje prenese na del za zamenjavo;

b) da se nujno reši pritožba ŽJ zaradi pravilno postavljenega kredita na obratna sredstva;

c) komisija naj objektivno oceni, kako bi se razdelili stroški stojnin na materialne in na stroške svobodnega razpolaganja ter sestavi predlog za pristojne organe na podlagi ugotovitev reelnih razlik kapacitet;

d) razpravlja naj o stanju referata za zavarovanje naših strojev, naprav in objektov in izdela predlog o reorganizaciji oddelka. Uprava podjetja bo na ta predlog postavila novega referenta.

4. Uprava podjetja na kolegiju določi novo komisijo za kolavdacijo, ki bo pravočasno pripravila dokumentacijo za posamezne objekte.

5. Volitve v DS in GDS se izvedejo 25. aprila 1957 na 27 voliščih. Voli se 67 članov CDS.

V volilno komisijo se izvolijo: Burnik Janko, predsednik, Forutna Stanko, tajnik, Talar Justin, Javk. III, Globočnik Rok, Žebljarna, Nemec Štefan, kap. iz., člani.

V komisijo za sestavo seznama volivcev se izvoli naslednje člane: Brun Viktor, Budja Milan in Jamnik Anica.

6. Sprejme se predlog sindikalne in partijske organizacije, da se obrati jeklovlek, varilna žica in OTK osamosvoje in se postavijo novi ODS.

7. Na letno skupščino Zvezne zunanje trgovinske zbornice FLRJ odloči DS, da se pošlje kot zastopnik ŽJ tov. dr. Rosenstein Karl.

Pravtako se kot zastopnika Železarne pošlje na ustanovno skupščino Jugoslovansko-južnoameriške trgovinske zbornice tov. dr. Rosensteina.

8. Za obisk raznih tečajev naših delavcev in uslužbencev je Delavski svet na predlog Finančno-ekonomske komisije DS odobril znesek 419.000 din.

9. V fondu za svobodno razpolaganje se predvidi znesek 1.000.000 din, ki se ga uporabi kot fond za reprezentanco.

10. Na predlog Finančno-ekonomske komisije DS se odobri izplačilo članarin raznim društvom, katerih član je Železarna Jesenice, in sicer 3.548.000 dinarjev iz materialnih stroškov in 494.000 din iz fonda za svobodno razpolaganje.

11. Zavrne se predlog člana tarifne komisije za nova delovna mesta. Tarifna komisija CDS bo skupno s finančno in organizacijsko komisijo ter komisijo za plače, norme in tarife predlog pregledala in stavila nov predlog za ona delovna mesta, ki so že zasedena, a še niso odobrena.

Nazaj nam dajte one dolge rdeče kače, ki so nam cvrče švigale skozi mišice meč — nazaj nam dajte pline Martinovih peči, ki so nas zahrbtno dušili, nazaj hlape kislin, ki so nam ruvali zobe, vrnite nam železne kremplje, ki so nam trgali roke, zažgite nam spet ognje in razbelite železo, da bo spet pečeno meso gnilo in padalo z nas!

Prekleta Velika noč, preklet praznik miru!

Dela nam dajte, železa nam dajte, naš kruh!

Železo, vsaka mravica tvoja je blagoslovljena z našim znojem, v vsaki tvoji trohici je kaplja naše krvi.

Železo — kruh, k tebi se dvigajo naše roke in te prosijo, da vsrkaš njih znoj.

Delo — življenje, k tebi vre naša kri in te prosi, da jo izpiješ.

Delo, edino pred teboj se priklanjajo naša železna srca, saj si edino ti naš močni gospodar.

Pred teboj, naš dobri gospodar, se upogibajo naša trda kolena, k tebi, naš pošten gospodar, se bočijo napora vajene mišice, k tebi, naš brat, se dvigajo naše žuljave roke, za teboj gledajo naše slepe oči, tvoj grom hočejo slišati naša gluha ušesa, tebe poljubiti naša brezoba usta, tebe dihati naša zastrupljena pljuča, za teboj se prožijo naši odrgani udi, za teboj kriči gniloba našega sežganega mesa, tebe objemajo naše zdrobljene kosti, za teboj in za tebe vstajajo naša strta srca in jokajo naše obupane duše.

Ali vendar puhti Velika noč iz naše zemlje, ki nas je rodila. Dobra mati, ki si nas povila v bolečinah, bedne! Nisi nas mogla nasititi, ali dala si nam vročo ljubezen do dela in silo prožnih mišic, da železo izpreminjamo v kruh, osoljen z znojem in zagneten s krvjo, v železnem ognju pečen.

Stari svobodaši pripovedujejo . . .

Težko je z besedo opisati navdušenje in živahnost starih svobodašev, ko so pripovedovali o praznovanju 1. maja v stari kapitalistični Jugoslaviji. Pripovedovali so o tovarištvu, solidarnosti, rdečih nageljnih, prevsem pa o nepopisnem navdušenju in revolucionarnosti, ki se je na ta dan manifestirala v senci jeseniških dimnikov. Naj spregovore nekateri od mnogih, ki se s ponosom spominjajo teh dni...

Angelca Vajs

Albreht Lovro: „Prvi maj smo včasih vse drugače praznovali kot ga praznujemo danes. Včasih so se delavci na Javorniku zbrali v skupine in v povorki odšli na Jesenice. V gumbnicah so imeli zataknjene rdeče nageljne in med delavci so odmevali vzkliki: „Živel Lenin!“, „Živel Marx!“ itd. Zgodilo se je tudi, da so žandarji delavcem trgali rože iz gumbnic in jih niso pustili hoditi v skupinah. Največ ljudi je bilo za 1. maj vedno na Poljanah. Prav tako je bilo leta 1933. Ljudje so bili dobro razpoloženi in so se dobro zabavali. Nepričakovano pa so prišli orožniki in to prav v trenutku, ko je Federlova držala v roki palico, na kateri je bila navezana rdeča ruta. Seveda so jo ljudje hitro prikrili, tako, da so žandarji odšli z dolгим nosom“.

Angelca Vajsova, prvi tajnik jeseniške Svobode pripoveduje:

„Večer za večerom smo se sestajali pri Jelenu, čeprav v nenehni nevarnosti pred žandarji. Med nami je vladalo prijateljstvo, zaupanje in silen optimizem v prihodnost. Najbolj pa smo se veselili in težko pričakovali 1. maj. Spominjam se, kako je bilo leta 1921. Skupaj s sotovariši Poldom Stražišarjem, Jožom Gregorčičem, Tilko Škrljevo, Lojzom Plešom in drugimi smo prišli na hrbet Francetu Bergmanu letak z napisom „Živela Svoboda!“ Z njim na hrbtu je šel skozi Jesenice in vzklikal „Živel 1. maj!“, „Živela svoboda!“ itd. Pred Parom sta ga ustavila dva orožnika in ga odvedla na žandarmerijsko postajo. Pri zaslišanju se je delal vinjenega in o plakatu na hrbtu ni ničesar vedel; takoj so ga izpustili. Seveda nas je to stalo liter vina, kot plačilo za prestani strah. Spominjam se tudi, kako smo z Gregorčičem, Štravsom in Nočem obesili zastavo na najvišjo smreko „za štreko“. Da bi onemogočili dostop žandarjem, smo posekali vse veje in deblo namazali s katroonom. Na ta dan smo kot simbol nosili rdeče nageljne.

Lovro Albreht

Jože Stražišar

Noč Tina: „Delal sem kot predsednik te-
lovadnega odseka javorniške Svobode in so-
deloval v pevskem zboru. Mnogo tega, česar
se s ponosom spominjam, so povedali že
moji sotovariši. Tudi sam sem pri mnogih
akcijah za 1. maj sodeloval. Spominjam se
kako sva skupaj s Tavčarjem obešala za-
stavo in risala na pečine Mežaklje. Parade
za 1. maj so bile res veličastne in se človek
včasih sprašuje, ali danes res nismo zmožni
kaj takega. Čeprav v nenehni nevarnosti
pred žandarji in zapori, pa tudi za kruh,
smo neustrašeno izvrševali vse, kar je ko-
ristilo delavskemu pokretu, našim idejam in
prihodnosti“.

Tine Noč

Stražišar Joža: „Za 1. maj smo se priprav-
ljali že več mesecev prej. Iskati smo morali
vedno novih oblik, tako da smo običajno mi
presenetili žandarje z nečim novim, ne pa
oni nas. Organizator je bila običajno stro-
kovna organizacija SMRJ (Savez metalnih
radnika Jugoslavije), ki je dala tudi go-
vornika, za ves ostali program pa je skrbela
„Svoboda“. Tovarna je bila v teh dneh vsa
v cvetju in zelenju, delavstvo pa je bilo
revolucionarno razpoloženo. V letu 1924 je
že nastopila Orjuna in smo za 1. maj mo-
rali delavski dom zastražiti. Spominjam se
leta 1926, ko so delavci iz Javornika priko-
rakali na Jesenice s pesmijo:

„... Mi smo proletarci, dvignimo srce,
in za našo pravdo vsakdo v boj naj gre;
Kdor je proleter, stopi naj v par...“ itd.

Pesem je priredil Ambrožič Cena. Ob tej
pesmi so prihrumeli žandarji, nas začeli raz-
ganjati in so nas le v manjših grupah pustili
k Jelenu, kjer je bilo zborovanje. Leta 1930
so nam orožniki vzeli rdečo zastavo. Hitro
se je znašla Federlova, vzela zastavo in jo
skrila, da niti ne govorim o obešanju rdečih
zastav in risanju srpa in kladiva ali zvezde
na pečine Mežaklje. Vse to je bilo narejeno
tako, da žandarji po več dni niso mogli od-
straniti zastave ali izbrisati napisa. Kljub
nevarnosti nismo pri takih stvareh nikoli
omahovali. Danes boli človeka, ko vidi, da
se 1. maj ne praznuje več s takim navduše-
njem in revolucionarnostjo, čeprav se ni
treba bati ne žandarjev ne zaporov“.

Franc Hladej

Ambrožič Cena: „Ko se spominjam priprav in praznovanja 1. maja, ne vem, kje bi začel, ker je toliko lepega, pa tudi trpkega. Največ sem delal v pevskem zboru in smo s pesmijo prenašali naše delavske ideje med ljudi. Spomnim se, ko smo z zborom šli v Bohinj in so nas že na kolodvoru prestregli žandarji in nas zaprli v čakalnico. S koncertom smo namreč hoteli prikriti politično zborovanje, ki je bilo pri Savici. Ob tej priliki sva bila z Vergelnom hudo pretepena, posebno Vergel, ki je dobil hude podplutbe. Vendar nas nobena stvar ni zaustavila. Za 1. maj 1924 smo pri Jeleni igrali „Univerzalne robote“. Režijo je vodil Farčnik, ki je tudi igral. Igral sem tudi sam, od ostalih pa se spominjam samo še Škrlja. Mnogokrat premišljam, da tega idealizma, pripravljenosti in volje manjka današnji mladi generaciji, prav tako pa pogrešam vedrine in pesmi, ki je bila med svobodaši vedno doma“.

Se v pozni večer je tekla beseda o tem in onem in spominov kar ni hotelo biti konec. Sestali se bomo še in te spomine skrbno zapisovali. Vse to, kar so pripovedovali samo nekateri izmed mnogih, ki so to doživljali, pa ni bilo tako enostavno vse zapisati. Prav res so opravičeni očitki o današnjem praznovanju 1. maja. Ali res ne znamo ceniti pridobitev dolgoletnih borb in naporov delavskega razreda, ali je vzrok kje drugje? Saj ni mogoče pozabiti vseh žrtev, solza in trpljenja, ki so pridobile praznovanje 1. maja v svobodni domovini, brez žandarjev in bajonetov, brez strahu za vsakdanji kruh. Sadovi te borbe danes dozorevajo, gospodarji smo na svojem. Socializem niso več sanje, sanje milijonov, temveč živa vsakda-

Hlade Franc: „Največ sem delal v telovadnici vrsti, pa tudi na odru. Rad se spominjam teh dni, posebno pa razpoloženja, ki je vladalo 1. maja. Ponavadi smo telovadci v krojih sodelovali v povorki. Leta so že precej tega zabrisala. Pogrešam pri današnjih proslavah mnogo tega kar nas je včasih spremljalo ob teh dneh, to je navdušenja, veselja, pesmi in idealizma“.

Cene Ambrožič

njost, ki bi se morala manifestirati prav 1. maja, na praznik delavstva vsega sveta, tudi tistega, ki še ječi pod okovjem izkoriščevalcev in sanja o tem, kar pri nas že imamo. Naši uspehi in zmage so tako velike, da smo ob njih lahko ponosni in gledamo z vedrino v bodočnost.

SKLEPI

II. izrednega zasedanja DS 30. marca 1957

1. Za mesec januar veljajo tarifne postavke v višini odobrenih tarifnih postavk v razponu.
2. Razlika med izplačanimi zaslužki in odobreno ravno tarifnih postavk se izplača iz dela dobička za plače.
3. Za mesec februar in marec se uporabi za določitev tarifne postavke ocenitev, izvršena v mesecu marcu.
4. V aprilu se izvede ponovna ocenitev, ki naj služi za določitev tarifnih postavk za leto 1957 II. kvartal. Ta ocenitev naj zajame predvsem tista delovna mesta, kjer so vidna bistvena odstopanja in kjer so vidne kritične napake marčne ocenitve.

5. Napraviti je organizacijsko shemo ocenjevanja in spisek ljudi, ki ocenjujejo ter jih poučiti o sistemu ocenjevanja.
6. V mesecu aprilu je predložiti UO celokupno problematiko v zvezi z dodatki za otežkočeno delo.
7. Dokončni predlog premijskega pravilnika je predložiti UO v mesecu aprilu 1957.
8. Sprejme se predlog finančne komisije, da se iz fonda za samostojno razpolaganje plačajo računi Božidarja Jakca, Ljubljana, Invest-Importa, Begrad, Kosa Antona, Ljubljana, Piriha Pavla, Jesenice in Mario Vilharja, Ljubljana, za nabavo raznih slik v znesku 638.943 dinarjev.

Iz življenja delavske organizacije SMRJ

Prav te dni smo bili pred petindvajsetimi leti priča žalostnih in nadvse razburljivih dogodkov na Jesenicah, Javorniku in Dobravi. KID, ki ni mogla mirno gledati razmaha strokovnih organizacij in njihove enotnosti, si je na vse načine prizadevala, da bi oslabilila njihovo udarno moč. Še vedno si je želela časov iz let 1924 do 1928, ko je bilo delavstvo na Jesenicah zelo slabo in maloštevilčno organizirano.

V drugi polovici leta 1928 je marksistična SMRJ začela ponovno dramiti delavstvo in ga organizirati. Ustanavljala je sekcijo za sekcijo in v začetku leta 1929 so bili organizirani že vsi obrati SMRJ sta počasi sledili tudi NZS in JZS, tako da je bil le še redek delavec, ki se ni včlanil v eni ali drugi strokovni organizaciji. Vodstva organizacij so opozarjala svoje članstvo na krizo, ki je takrat prevladovala skoraj po vsej srednji Evropi ter ni nikjer zapisano, da je ne bi občutili tudi pri nas in jo bo vsaj podjetje hotelo izrabiti proti nam. Žalostno sliko je delavstvo videlo tudi pri rudarjih v zasavskih rudnikih, ki so tedenko delali le po nekaj šihov. Nenehno so zaupniki tolmačili vse to delavstvu in ga opozarjali na grozeče oblake, ki so se sicer počasi, toda vztrajno zbirali nad jeseniško kotlino in niso obetali nič dobrega. Poudarjali so, da nas dogodki ne smejo zajeti ne pripravljeni in bomo samo v trdno strnjenih organiziranih vrstah mogli odbijati udarce karteliranega kapitalizma, ali jih vsaj ublažiti.

Na to ni bilo treba dolgo čakati. V letu 1931 si je delavstvo pri KID po večmesečnih pogajanjih in razpravah priborilo kolektivno pogodbo, ki je vsaj prilično zavarovala njegove plače. Nadejalo se je, da bo sedaj vsaj začasno mir, med tem časom bo pa še bolj okrepilo svoje vrste in se pripravilo za nadaljnje zboljšanje svojega položaja. Pripravljala se je pogodba o plačanih letnih dopustih, pa čeprav zaenkrat vsaj za tiste, ki so bili zaposleni vsako nedeljo, dalje nov delovni red, ker ta, ki je bil v veljavi, je bil že zastarel še iz prejšnjega stoletja in zato nemogoč.

Toda že 16. nov. 1931 so strokovne organizacije kot podpisnice kolektivne pogodbe dobile dopis od KID, da odpovedujejo kolektivno pogodbo, ki je bila v veljavi komaj 14 dni. Vsem je bilo jasno, da se je začelo in da to še ni vse. Začeli so se pregovori za novo kolektivno pogodbo, bile mezdne razprave v Ljubljani in na Jesenicah, v katerih

je bilo pa čutiti, da hoče podjetje, izrabljajoč splošno gospodarsko krizo, znižati delavstvu plače ter da bo postalo še slabše.

SMRJ je skliceval seje in članske sestanke, na katerih je svojim članom objasnjeval vso ostrino, ki se pojavlja na razpravah in jih opozarjal na budnost in enotnost. Za vse delavstvo pa so sklicevali javne shode, na katerih so razkrinkovali namene kapitalistov. Delavstvo je izražalo svoje ogorčenje in pripravljenost, da enotno brani svoje že itak minimalne pravice. Vendar to še ni bilo vse. Raznesla se je vest, da hoče KID odpovedati vsemu delavstvu in ustaviti svoje obrate. Naivneži so to komentirali, da so te govorice le strah, ki ga hoče podjetje izrabiti za znižanje plač v novi kolektivni pogodbi, zaupniki so pa resno opozarjali, da je kapitalist dovolj brezobziren in je možno, da v zaščito svojih nikdar dovolj velikih profitov ubere tudi to taktiko.

KID pa odgovarja: „Kakor druge panoge naše industrije, preživlja tudi železna industrija težko krizo, ker so naročila vedno manjša, a podjetje mora redno plačevati delavstvo in uslužbence, pa tudi drugi stroški se niso prav nič zmanjšali, če ne še povečali. Tako je nastal nevzdržen položaj, da so dohodki vedno manjši, izdatki pa so ostali na isti višini, ali pa so se z raznimi javnimi datjavami še celo povečali. V tak položaj je prišlo tudi naše podjetje, ki išče sedaj izhoda in resno razmišlja o začasni ustavitvi obrata. Denarna kriza je povzročila občutno omejitev privatne investicijske dejavnosti, pa tudi državne, samoupravne in druge javne ustanove so bile prisiljene, po končani stavbni sezoni ukiniti nadaljnje investicije. Naročila so padla na minimum, na zalogo ne moremo več delati, ker imamo preko 1700 vagonov izdelkov na zalogi, kjer leži ogromno mrtvega denarja. Če bi dobili posojilo pri narodni banki, bi morda še delali, tako pa ne moremo. Vsekakor bi tudi morali znižati plače in odpustiti nekaj delavstva“.

In tu je bil zajec! KID je hotela več muh ubiti z enim zamahom. Delavstvo je bilo dosti zrelo, da je to spoznalo. Z gornjo navedbo se je hotela KID oprati pred javnostjo, da sredi krize meče delavstvo na cesto, izrabljajoč krizo, znižati ostalim plače, država pa naj ji da kredite, če hoče, da bo obratovala dalje.

Delavstvo je pravilno naglašalo, „da bo ustavititev obratov na Jesenicah brez dvoma globoko posegla v naše gospodarstvo in bo imela tudi v socialnem pogledu najtežje po-

Del železarskih Jesenic pred usodnim bombardiranjem med drugo svetovno vojno — Foto S. avko Smolej

sledice. Saj tu ne gre za vprašanje lokalnega pomena, temveč za vprašanje, ki se tiče vse naše javnosti in vsega našega gospodarstva. Nastopili so izredni časi, ki zahtevajo izrednih ukrepov. Naše železarne, med katerimi je tudi KID, imajo s srednjeevropskimi železarnami kartelne pogodbe, ki daje inozemskim železarnam pravico do uvoza ene tretjine vsakoletnega konsuma. Zato uvažamo iz inozemstva še zelo mnogo železa, ki bi ga lahko izdelale domače železarne. Sedaj, ko višja sila ogroža existenco tisočev delavcev ne samo na Jesenicah, pač pa tudi pri drugih železarnah, pač ne moremo take kartelne pogodbe izvajati. Tudi druge države se v zadnjem času pri svojih drakonskih ukrepih proti uvozu sklicujejo na višjo silo in na življenjske interese domačega gospodarstva. Zato bi bilo na mestu, da tudi naša država stori potrebne radikalne korake v zaščito tisočev delavskih existenc“.

Tako je odgovoril javni shod, ki je bil dne 4. decembra 1931 v Delavskem domu. „Že leto dni poskuša podjetje uspeti z znižanjem plač, kar se mu do danes še ni posrečilo. Sedaj je porabilo zimo, krizo, zalogo in kredite ter hoče s tem na vsak način prisiliti delavstvo, da se ukloni. Vse to je samo igra, ki se igra na račun ubogega delavstva. Tako naj bi sledili sedaj tudi jeseniški kovinarji trboveljskim rudarjem“. Na shodu je

razumljivo vladalo veliko ogorčenje in vesplošno razburjenje. Shod je tudi izvolil deputacijo, ki naj takoj odpotuje v Beograd, kjer naj pri vladi in drugih merodajnih faktorjih tolmači gornje gledišče jeseniškega kovinarja.

Deputacija se je vrnila z obljubami in s tem, kar so zrelejši zaupniki že preje zatrjevali, da tudi pri vladi sedijo delničarji kartelov, ki bodo svoje profite dobili vseeno, tudi če KID stoji, za javnost in pesek v oči delavcem pa dali polno obljub in izgovorov na vesplošno krizo. Delavstvo si je bilo v svesti: „Boj bo trd in žilav, zanašati se smemo le na lastno moč organizacij in enotnost delavstva“.

Zgodilo se je. V sredo, 9. 12. 1931 je bilo v podjetjih Kranjske industrijske družbe na Jesenicah, Javorniku in Blejski Dobravi razglašeno, da se obrati ustavijo. „Odpoved stopi v veljavo z 10. decembrom in 24. decembra bo na cesti čez dva tisoč kovinarjev. V tovarni ostane samo ono delavstvo, ki je potrebno za čuvanje tovarniških naprav“. Kako bodo delavci in njihove družine živele brez zaslužka, to podjetje ne briga. Kapitalizma vsa ta katastrofa delavstva in krajev ne interesira. Ne zmeni se ta družba, če je v povojnih letih dvakrat ali trikrat valorizirala svoje podjetje, ne briga jo, če je kljub temu imela milijonske dobičke ter danes dela po racionalizaciji ob manjših stroških vendar z večjim dobičkom. To ni vprašanje, ki bi prišlo v poštev. Premalo se še obrestuje inozemski kapital, več zdravega soka še hoče izsesati iz delavstva.

Delavstvo je s silnim ogorčenjem vzelo na znanje to odpoved. Vso javnost je pretresla ta novica. Zanimivo je bilo čitati tiste dni meščansko časopisje. Objavili so sicer ta odpust in priznali, da je delavstvo resnično hudo prizadeto, pri tem so ga pa pozivali, da za vsako ceno ohrani mirno kri ter se izogiblje vsega, kar bi moglo že itak težki položaj le še poslabšati.

Edino delavsko časopisje je budno spremljalo težko stanje na Jesenicah in v svojih rednih izdajah vsakokrat poročalo o borbi jeseniškega delavstva. „Delavska Politika“, ki je izhajala dvakrat tedensko v Mariboru piše v številki 100 z dne 16. decembra 1931:

„Družba hoče svoj namen doseči na dva načina. Prvič naj se znižajo mezde delavstva in drugič, zniža naj se carina na uvožene surovine ter zviša na konkurenčne proizvode. Da te svoje zahtevke dovolj krepko poudari, je naročil kartel družbi, da v skrajnem primeru, če se ji te zahteve izlepa ne posrečijo, izpre delavstvo z odpovedjo. Ta naklep pa ima dalekosežne posledice v socialnem pogledu ter obenem tudi v gospodarskem za velik del gornje savske doline.

To je drugi zgled v zadnjih letih, kako silno je potrebna stroga javna državna kontrola nad karteli. In ne le nad karteli, marveč nad vso industrijo je potrebna javna kontrola, ter strogo kaznovanje vsakršnih oderuških špekulacij v cenah, kakor tudi zaradi socialnega zatiranja. Danes je gospodarstvo nekontrolirano, zato se lahko vrši v povojnih letih oderuška špekulacija in obenem se vsak dan slabšajo socialne razmere delavstva.

Najprej je napravila podoben poizkus Trboveljska premogokopna družba, sedaj ponavlja isto Kranjska industrijska družba. Obe velepodjetji sta inozemski, obe kartelirani in obe razračunavata na račun delavstva svoje račune z državo.

Skrajno neprimerno je, da se v zadevi pušča javnost povsem neinformirana. Za nas pa stoji eno, da namreč hoče družba imeti svoj račun visoko preplačan in kakor vse kaže, na račun — delavstva“.

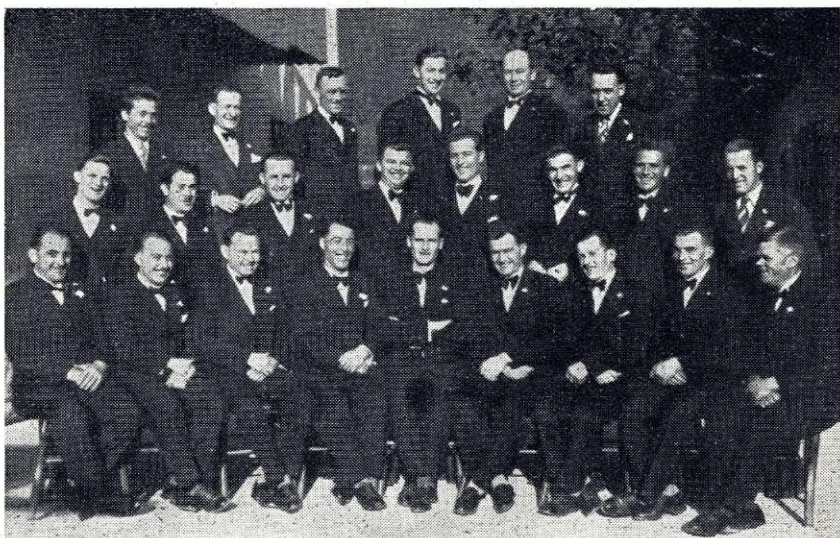
Tako delavsko časopisje. V drugih listih si zastonj iskal kaj takega. Delavstvo pa se je borilo naprej. Sklicevali so se sestanki po organizacijah, sklicevali javni shodi, čas pa je tekel neusmiljeno naprej.

Dne 19. in 20. decembra je bila v Delavskem domu oblastna konferenca kovinarjev SMRJ iz vse Slovenije, ki je kritično premostrila celoten položaj kovinarjev v celi državi s prav posebnim ozirom na trenutno stanje na Jesenicah. Ta konferenca je dala

važne sklepe in pobude za nadaljnjo delo jeseniške podružnice, predvsem pa veliko moralno oporo vsemu jeseniškemu delavstvu.

Razprave, pogajanja, seje, sestanki. Savezni svet SMRJ (zbor vseh obratnih in organizacijskih zaupnikov, ter odborniki vseh sekcij) zaseda pred božičem redno vsak večer skozi deset dni. Deputacije, obljube... Končno se splošna odpoved sicer prekliche, vendar se obratuje s skrčenim delovnim časom. Željalna dela samo štiri ure dnevno, drugi obrati šest ur. Opravljajo se razna zasilna dela. Malenkostno znižanje plač in 80 delavcev na cesto ter obljuba, da sledi v februarju ponovna redukcija kakih 200 delavcev, če se stanje ne izboljša. To je bila tudi cena, ki jo je moralo delavstvo plačati za preklic splošne odpovedi. Že itak „švoh kuverte“, so postale še manjše. Delavstvo s strahom gleda v bodočnost.

Medtem pa počijo cevi na vodovodu v Zasipu in voda odnese ogromen kompleks zemlje. Centrala v Zasipu stoji, Jesenice ne dobijo zadosti električne energije, kar je zopet povod za skrčenje obratov. Posamezni obrati se ustavijo in delavstvo mora na zasilna dela v Zasip. Lahko si predstavljamo, koliko so trpeli ti ljudje na teh zasilnih delih. Sredi zime, ne navajeni takih del, ne zato oblečeni in obuti, ves dan brez tople hrane; toda družina je hotela jesti in oče je moral zaslužiti, pa čeprav pod takimi okoliščinami.

Peveci Svobodaši
iz Javornika
so prepevali
delavske pesmi
v pozdrav 1. maju
tudi takrat,
ko je bilo to
prepovedano
in nezaželeno

KID pa znova in znova naglaša: „Naročil ni, zaloge se ne manjšajo, nasprotno povečavajo, obljubljenih kreditov tudi ni, prej ali slej bomo morali ustaviti obrate“. Medtem pa organizacije zvedo, da je podjetje zahtevalo, da se mu dovoli sprejem 20 novih inozemskih inženirjev, mojstrov in specialistov za izdelovanje fine pločevine. Delavstvo pravilno zahteva, naj družba pošlje svoje delavce v inozemstvo, da se specializirajo v izdelovanju in valjanju fine pločevine.

Jeseniške žene, organizirane v socialistični Zvezi delavskih žen in deklet, krepko posežejo v boj svojih mož in bratov. Samo v času od 12. do 23. februarja so imele v Delavskem domu tri javne shode, na katerih so obravnavale kritično stanje na Jesenicah.

ŠKRLJ FRANC

Rdeči nageljni ...

Velikokrat, posebno takrat, ko praznujemo delavski praznik 1. Maj, kaj rad obujam spomine na preteklost, posebno pa na dogodke iz mladih let.

Dobro se spominjam, kako je jeseniško delavstvo manifestiralo revolucionarno prepričanje ob delavskem prazniku. Posebno velika je bila vloga delavske mladine, ki je bila vključena v kulturno prosvetne organizacije Svobode na Jesenicah in Javorniku. Vedeti je tudi treba, da sta v letih pred drugo svetovno vojno vse prireditve v počastitev 1. maja organizirali jeseniška in javorniška Svoboda skupaj z SMRJ. V Svobodi so se zbirali vsi napredni delavski elementi, zlasti pa je bila progresivna delavska mladina, ki je ni ustrašil in zaustavil teror takratne buržoazije. Svoje poslanstvo je mladina v tistih časih opravila uspešno, kljub temu, da so ji bili stalno za petami žandarji in policijski provokatorji.

Ni moj namen, da bi v tem sestavku pisal o veliki revolucionarni vlogi, ki jo je opravljala desetletja jeseniška in javorniška mladina, vključena v Svobode, pač pa se hočem omejiti le na praznovanje 1. maja leta 1923 v jeseniškem revirju.

Bilo je pred 1. majem leta 1923, ko so zborovali jeseniški svobodaši v delavskem domu pri Jelenu. Razpravljali so o proslavi 1. maja. To leto se je pomlad nekoliko zakasnila, zato tudi ni bilo pomladnega cvetja in rož, ki so jih potrebovali jeseniški svobodaši za praznovanje 1. maja. Rože so bile tedaj le v vrhovih jeseniških veljakov. Vrtnarij takrat na Jesenicah še ni bilo.

Tovariši, ki so sodelovali v že omenjenem razgovoru pri Jelenu, niso pozabili na rdeče nageljčke, ki so bili namenjeni za prodajo za 1. maj. Izkupi-

Pošljejo resolucije KID, ministru trgovine in industrije v Beograd, banu, jeseniškemu poslancu, županoma Jesenic in Javornika in glavnemu zaupniku delavstva pri podjetju. Tudi osebno se zgleda njih deputacija na direkciji podjetja, kjer jo sprejme tehnični ravnatelj. Ista pesem, — ni naročil, ni kreditov, upravni odbor podjetja se trudi, da se omogoči obratom nadaljnje obratovanje. Žene zahtevajo preključitev vseh redukcij, polno zaposlitev delavstva, v skrajni sili se pa izmenoma pošilja na začasni brezplačni dopust take, ki niso zgolj odvisni od zaslužka v tovarni, na vsak način pa zaposli delavce, ki jim je delo v tovarni edini vir preživljanja.

Ček za prodane rdeče nageljne je bil namenjen za »rdečo pomoč« žrtvam nasilja jugoslovanske buržoazije. Na tem zborovanju je bil tudi Jože Gregorčič, ki je brez besed sledil razpravi, hkrati pa razmišljal, kako dobiti cvetje za 1. maj.

Nenadoma se mu razjasni obraz, pohiti k tovarišem in zbere iz njihove srede nekaj mladincev in mladink, ki so bili po njegovem mnenju najbolj smeli. Nekaj trenutkov za tem so zapustili dvorano in odšli v noč. Vso pot tja do Javornika je molčal in vse, kar so zvedeli, je bilo le to, da gredo po rože. Šele ko so prišli do Straže, se je nekaterim mladincem posvetilo. »Na Nootov vrt gremo« so si šepetali. In res. Na Javorniku so brž organizirali in dobili koš, v katerega so nabrali rože. Jože je kakor veriverica splezal čez vrtno ograjo na vrt. Skrbelo ga je, kako bo opravil s psom čuvajem, ki ga je imel direktor Noot na vrtu. Vendar je šlo vse po sreči. Nekaj minut pozneje Jožeta ni več skrbelo. S psom sta se kar hitro sporazumela, tako da ni z glasnim laježem protestiral proti nočnemu obisku, kakor je bila njegova navada in dolžnost.

Kmalu je Jože nabral zvrhan koš rdečih rož in s tem omogočil dostojno proslavo 1. maja.

Ko se je Jože s svojimi mladinci vrnil k Jelenu, so bili svobodaši ne malo presenečeni. Spraševali so ga, nekateri pa celo oštevali, vendar je Jože svoje poslanstvo izvršil. Ko ga je nekdo starejših svobodašev resno vprašal, kje je dobil rože, je Jože moč zato odgovoril: »Menda lahko tudi Noot nekaj prispeva za rdečo pomoč!«.

O tarifni politiki v jeseniški železarni

Z določili zveznega družbenega plana so v celotnem gospodarstvu zvišane nominalne plače za več kot 35 milijard dodatnega plačnega sklada. Zvišanje plač ima določeno materialno kritje v zalogah blaga in v malenkostno višji storilnosti, kot bi ustrezala sedanjí ravni plač. Vendar pa bo realno zvišanje plač kljub tem rezervam doseženo v tekočem letu le, če se bo vzporedno z dvigom nominalnih plač dvignila tudi delovna storilnost v gospodarstvu. Zato je bila ena glavnih nalog za vsa podjetja uveljaviti vse tiste ukrepe, ki bodo sposobni napraviti iz nominalnega povečanja plač sredstvo stvarnega povečanja. Do bistvene spremembe plačilnega sistema, o kateri se je že dalj časa govorilo, razpravljalo in sklepalo, za enkrat iz objektivnih razlogov še ni prišlo. Zato je bila naloga vseh podjetij in tudi našega, da obstoječi plačni sistem dopolnijo z vsemi takimi ukrepi, ki bodo vzpodbujali delavce in uslužbence k večji storilnosti, tako da bi s tem ustvarili pogoje za prehod na boljši in naprednejši način plačevanja.

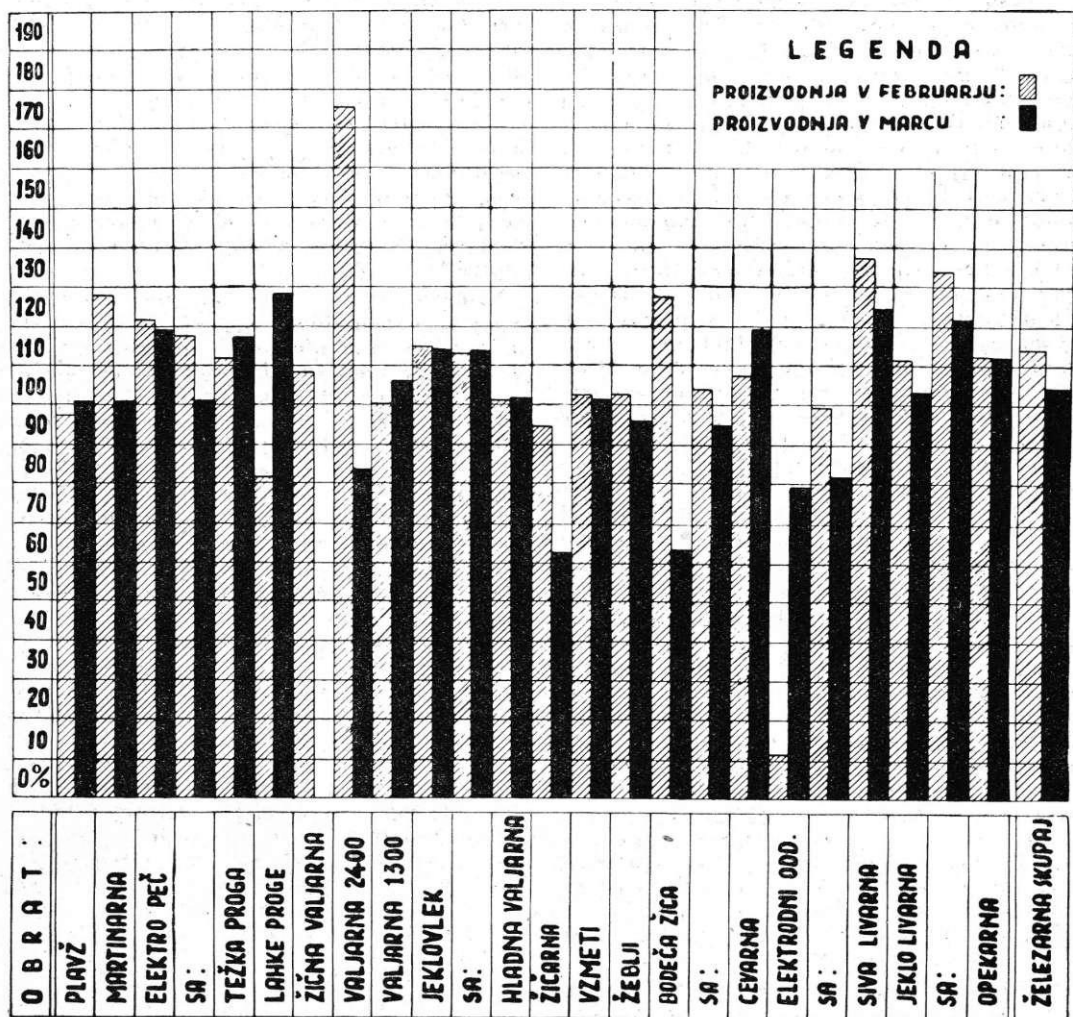
Na podlagi teh določil zveznega plana so se kakor povsod, tako tudi pri nas vodile obširne razprave, ki so poleg obilice pozitivnih prinesle tudi nekaj negativnih pripomb, predlogov in teženj spričo premajhnega poznavanja problemov, kar me je privedlo do tega, da napišem ta članek. Seveda, dopolniti plačni sistem zgolj z odobrenimi korekturami, ki so še v vsem vezane na stari plačni sistem, pomeni dejansko zgolj korekturo najbolj kritičnih delovnih mest, oziroma tarifnih postavk, kar smo napravili v dokaj subjektivnih kriterijih po principu trenutnih rešitev, ki so morda tudi trenutno opravičljive, niso pa v skladu z določenim sistemom, še manj pa z znanstvenimi načeli. Če bi hoteli istočasno reševati vse slabosti starega sistema plačevanja in uvajati nove, napredne odnose v sistemu plačevanja, bi to pomenilo proučiti vso dosedanje organizacijo sistema, proizvodnje itd. ter polagoma preiti na analitsko oceno dela in vrednosti delovnih mest ter jih tudi po tem sistemu nagrajevati. Vsako nenačelno obravnavanje vprašanja plačevanja nam je že dosedaj oteževalo delo urejevanja tega sistema. V bodoče, ko pridemo na nov sistem, pa nas bo to oviralo tembolj, če že sedaj v osnovah ne bomo dosledni. Če pogledamo stvarni položaj v Železarni, moremo ugotoviti naslednje:

V našem kolektivu smo doslej vedno mislili, da je s trenutkom, ko smo sprejeli tarifni pravilnik, že vse opravljeno. To se pravi, prav tedaj, ko bi se moralo razviti načrtno spremljanje sistema plač v praksi, ko bi morali organizirati skrbno zaje-manje in obdelovanje podatkov o plačah, storilnosti, zaposlenosti, izrabi delovnega časa, normah, dodatkih, premijah itd., prav tedaj torej je delo na področju tarifne politike in plačnega sistema vedno občutno popustilo.

Namesto da bi se po sprejemu tarifnega pravilnika razmahnila in poglobila potrebna in načrtna delavnost na tem področju, je prejšnja živahna razgibanost zamrla, od časa do časa pa je zastalo celo delo tarifne komisije. Na ta način je razumljivo, da je sistem plačevanja v kolektivu nujno postal le preveč zadeva posameznih uslužbencev. Običajno je bilo tudi tako, da so ravno tisti uslužbenci, ki so najbolj agilno delali na tem področju in zastavljali vse sile za pravilno rešenje teh problemov, bili prav iz zgoraj navedenih razlogov izpostavljeni neupravičeni kritiki. Ne mislim slabosti zagovarjati, nasprotno, dejstva in izkušnje nas učijo, da še marsikdo v podjetju, ki bi bil poklican in dolžan, pa najsi bo posameznik ali forum, še ni spoznal občutljivosti tega področja neposredne zveze s produktivnostjo dela, s stroški proizvodnje, materialnim položajem delavca, kar zahteva stalno dejavnost. Še posebej pa je to važno letos, ko smo sprejeli takšen tarifni pravilnik, ki je po svojem sistemu in vsebini nov, saj so tarifne postavke v razponu in pomenijo ločitev od fiksnih oziroma „zakovanih“ postavk in prehod na bolj objektivni način ocenjevanja in nagrajevanja po delu, doprinosu in zaslugah. Zato nam mora biti razumljivo, da so že ob razpravi pri sestavljanju tarifnega pravilnika prodrli na dan kompleksni problemi s področja plačevanja in to v vsej svoji ostrini kot n. pr.: odnosi med proizvodnimi, vzdrževalnimi in pomožnimi obrati oz. rang-lista po važnosti obratov za Železarno, nato odnosi med vrednostjo delovnih mest v „vročih“ in „mrzlih“ in „vzdrževalnih“ ter pomožnih obratih ter njihovo razmerje, potem problemi višine razponov v postavkah pri delavcih in uslužbenci po določenih in potrebnih kvalifikacijah kakor tudi razmerja oziroma rang sektorjev oziroma vrednosti delovnih mest v teh sektorjih.

Problemi so izstopali predvsem spričo zaenkrat še neurejenega tehnološkega postopka

Rezultati naše proizvodnje

dela, sistema in organizacije. Poleg teh problemov pa so stopili v ospredje še ostali faktorji, ki morajo stimulativno vplivati na storilnost kot n. pr.: norme, akordi, direktno povprečje, pridnostni dodatek, dodatek za izredno otežkočeno delo, nagrade, premije, dobiček itd., kar je bilo potrebno urediti v tekstovnem delu tarifnega pravilnika. Seveda vsi ti problemi v tako kratkem času dejansko niso bili dovolj prediskutirani, še manj pa obdelani. Zato so ostale nekatere slabosti iz prejšnjih pravilnikov tudi v novem pravilniku in zahtevajo nujnega popravka.

Vse to predstavlja obširno vprašanje, ki ga je treba tudi kompleksno obravnavati in reševati. To vprašanje se v vsej svoji obsežnosti postavlja pred upravo podjetja, pred organe delavskega upravljanja in družbenih organizacij, pa tudi društev in sekcij, ki delujejo na območju Železarne, kot eno osnovnih vprašanj, kateremu moramo v tem letu posvetiti vso pozornost, če hočemo sistem nagrajevanja pravilno in dobro urediti. Seveda, če hočemo, da bo dober, pa moramo izdelati program dela in sicer bo treba:

a) Objektivno določiti tarifne postavke, ki naj bi bile med seboj v takem odnosu oz.

razmerju, v kakršnem so po vrednosti in važnosti delovna mesta in dela v organizaciji dela in tehnološkem procesu;

b) postaviti delovne norme povsod, kjer se da delovni učinek meriti. Norme naj bi bile izdelane po predhodni analizi časa in gibanj tako, da bi lahko delavci in uslužbenci pri čim boljše organiziranih delovnih mestih, čim racionalneje urejenih delovnih pogojih, z minimalnimi napori dosegali maksimalne učinke;

c) določiti objektivne premijske osnove, ki zagotavljajo premije za dosežene večje rezultate dela, ki se dajo na določenih delovnih mestih doseči, če se delo bolje, vestneje, bolj strokovno vodi, organizira in opravlja tako, da je premija udeležba upravičenca v doseženem gospodarskem učinku, ki rezultira iz izvršitve naloge. Skratka, sistem bi moral omogočiti dejansko plačevanje po zaslugah, moral bi biti zelo vzpodbuden v naprednih prizadevanjih tako Železarne kakor tudi posameznikov. Pri tem bi zaslug in uspehov, rednih ali izrednih, trajnih ali začasnih ne smeli pozabljati, pa najsi gre tu za vodilne uslužbence in navzdol do vratarjev, čuvajev, pospravljavk in tekačev. Zato bi moral sleherni delavec ali uslužbenec poznati vse svoje dolžnosti in pravice, vse to pa bi moralo biti precizno urejeno in določeno s potrebnimi pravilniki na področju plačevanja.

Kakšno pa je danes stanje v Železnari? Ali smo blizu zgoraj navedenih načel? Tarifni pravilnik, ki je bil sprejet in potrjen za leto 1957, že po številu zaposlenih ni enak normativu iz leta 1956, še manj pa potrebam v proizvodnji za leto 1957. V pravilniku je po tozadevnih zveznih predpisih zajeto stanje meseca oktobra 1956. Razlika nastaja zato, ker smo morali za izračun ravni tarifnih postavk zajeti le one delavce in uslužbence, ki so bili meseca oktobra na plačilni listi in je stanje sedaj naslednje:

1. Po tarifnem pravilniku za leto 1956 delavcev 6.501 in uslužbencev 631;

2. Po plačilni listi oktobra 1956 delavcev 6.284 in uslužbencev 605;

3. Razlika manjkajočih delavcev 217 in uslužbencev 21.

Na tej osnovi nam je komisija za plače pri OLO potrdila raven tarifnih postavk. S tem se je masa plač z dodatkom 500 din in 5 ter 10% povišico na zaposlene v oktobru zmanjšala za 238 delavcev in uslužbencev, ki zaradi tega v sprejetem in potrjenem pravilniku niso upoštevani. To se pravi na

podlagi obračuna plačilne liste v mesecu oktobru nam je z vsemi dodatki in povišicami pripadalo 80 milijonov 293 tisoč din na mesec, kar smo mi z novimi tarifnimi postavkami v pravilniku zopet razdelili in sicer tako, da smo med 6.284 delavcev razdelili 71.659.646 in za 605 uslužbencev 8 milijonov 633.354 din na mesec. S tem pa je ostalo nerešenih 238 delavcev in uslužbencev po delovnih mestih, ki v oktobru niso bila zasedena in je bilo zanje potrebno naknadno določiti postavke po navodilih komisije za plače, ki morajo biti v skladu z ostalimi v pravilniku. Seveda se je pri razdeljevanju te mase po novih tarifnih postavkah mnogo pričakovalo od analitične ocene delovnih mest, ki pa je bila žal izvršena samo za uslužbence, za delavce se pa komaj sedaj zaključuje. Tarifna komisija, ki je maso razdeljevala po novih postavkah, je ugotovila, da ta popis vrednosti delovnih mest še ni popoln, ker ugotavlja zaenkrat le to, kaj kdo dela v podjetju in ne kaj bi moral delati, zaradi česar so nastopila precejšnja odstopanja. Poleg tega popis tudi ni dan v razpravo kolektivu in je zaradi tega služil komisiji pri določanju postavk zgolj za orientacijo. Komisija se je v načelu držala principa, da je bistveno potrebno popraviti tarifne postavke visokokvalificiranemu kadru, ki je zaradi vsakoletnih prejšnjih korektur bil občutno prizadet in je bil daleko pod povprečjem plač v industriji FLRJ. Znano je, da so vse prejšnje popravke zaradi objektivnih težav bile največkrat odraz določene „sociale“, v končni fazi pa s tem nismo nikoli rešili te „sociale“, še manj pa dali pravičen stimulans visokokvalificiranemu kadru. Iz primerjave plač v povprečju industrije FLRJ in Železarne, je razvidno naslednje: Brez otroških doklad so namreč povprečne plače znašale:

	v FLRJ	v Železnari
za NK delavce	7.780	7.980
za PK „	9.110	10.280
za KV „	11.200	12.280
za VK „	16.270	15.366

Če pa upoštevamo tudi otroške dodatke, ki niso odvisni od kvalifikacij, so te razlike še precej manjše, tako da ima n. pr. VK delavec le še za 20—25% višjo plačo od NK delavca, ki prejema dve otroški dokladi. Zato smo v pravilniku s tarifnimi postavkami ta odnos popravili in izgleda sedaj takole:

Če primerjamo povprečno urno postavko navadnega delavca, ki je po prejšnjem pravilniku znašala 38 din na uro in po novem

42 din na uro in to vzamemo kot osnovo za indeks 100, potem je razmerje naslednje:

	v letu 1956	v letu 1957
NK del.	100.0	100.0
PK "	109.4	111.9
KV "	129.6	136.1
VK "	166.6	172.3
NU usl.	118.8	111.8
SU "	143.1	154.1
VU "	239.7	252.5

Če pogledamo še primerjavo v razponih oziroma postavkah, potem je odnos od najnižje do najvišje plače po kvalifikacijah takle:

	Din/h v letu 1956	Din/h v letu 1957
NK del.	30.0— 45.0	32.0— 45.0
PK "	32.0— 49.0	42.0— 49.0
KV "	39.0— 61.0	57.0— 68.0
VK "	49.0— 86.5	70.0—100.0
NU usl.	33.5— 62.5	39.9— 57.6
SU "	38.4— 86.5	48.0— 91.3
VU "	57.6—192.3	67.0—240.3

Prav na račun teh premikov je bilo v kolektivu največ komentarjev, razprav in spreminjavalnih predlogov, ki pa v celoti še niso razčiščeni in bo potrebno še razpravljati ter izluščiti najboljše predloge. Seveda, ko bo biro za organizacijo izvršil oceno delovnih mest, bodo sporni problemi pretežno odpadli, ravno tako pa v dosti primerih upravičena ali neupravičena kritika. Ravno zaradi tega pa popis delovnih mest, še bolj pa ocena, zahtevata poglobljeno proučevanje v vseh okoliščinah v zvezi z vsakim delovnim mestom, zato počasi in načrtno napredujemo, ker se dnevno odpirajo novi problemi, za katere se preje ni vedelo, še manj pa jih poznalo. Veliko teh problemov je bilo dosedaj že rešenih, poleg tega pa so delno že izdelani, delno so pa še v izdelavi potrebni elaborati za njihovo ureditev in rešitev. Na osnovi tega, kar je bilo dosedaj napravljeno, so bile izvršene in legalizirane spremembe, pri čemer je bilo črtanih 33 delovnih mest za uslužbence in 370 za delavce. Na novo pa smo uvedli 48 usluž-

Poročilo o obratnih nezgodah za mesec marec

Obrat	Nezgođe						Izpad			
	Smrtne m	ž	Ostale m	ž	Skupaj m	ž	% nezgod na stalež	dni	ur	v din
Visoke peči	—	9	—	—	9	—	2,5	82	656	45.002.—
Martinarna	—	16	—	—	16	—	3,0	190	1520	104.272.—
Elektropeč	—	4	—	—	4	—	4,4	56	448	30.733.—
Javornik I.	—	11	2	—	11	2	1,7	147	1176	80.674.—
Valjarna 2400	—	5	—	—	5	—	2,2	45	360	24.696.—
Javornik II.	—	2	1	—	2	1	0,7	96	768	52.685.—
Javornik IV.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Žična valjarna	—	11	—	—	11	—	5,5	86	688	47.197.—
Jeklovlek	—	2	1	—	2	1	2,4	7	56	3.842.—
Predelovalni obrati	—	5	2	—	5	2	1,0	54	432	29.635.—
Cevarna	—	4	—	—	4	—	2,5	29	222	15.915.—
Elektrodni oddelek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Livarna	—	2	—	—	2	—	1,0	6	48	3.292.—
Šamotarna	—	5	1	—	5	1	2,9	68	544	37.319.—
OTK	—	2	—	—	2	—	1,3	6	48	3.292.—
Energijski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mehanična	—	4	—	—	4	—	1,3	46	368	25.245.—
Konstruktorska	—	4	—	—	4	—	2,1	25	200	13.720.—
Elektrodelav.	—	1	—	—	1	—	0,8	1	8	549.—
Gradbeni odd.	—	3	—	—	3	—	1,4	21	168	11.525.—
Javornik III.	—	4	—	—	4	—	1,0	35	280	19.208.—
Promet	—	6	—	—	6	—	1,5	90	720	49.392.—
Transport	—	6	—	—	6	—	3,2	31	248	17.012.—
Kapitalna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Garaža	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Direkcija	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pom. služba	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Komunalni oddelek	—	—	—	—	—	1	0,8	4	22	2.195.—
MIS	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nabavni oddelek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S k u p a j :	—	106	8	—	106	8	1,6	1125	9000	617.400.—

Nezgod skupno: 114

benških in 108 delavskih delovnih mest. Pri tem se je tudi podrobno pregledalo nazive vseh delovnih mest in tako preimenovalo 243 uslužbenških in 809 delavskih mest. Pri tem ne gre zgolj za formalnost, marveč za razjasnitev kvalifikacij, ki so delavcu ali uslužbencu dejansko potrebne na določenem mestu. Vse te popravke bo potrebno temeljito obravnavati in na podlagi sklepov dopolniti v pravilniku za leto 1957. Tudi v tekstnem delu pravilnika za leto 1957 so nastale bistvene spremembe. Bistveno nov je tisti del teksta, ki govori o razponih in faktorjih ocenjevanja. Podrobneje se ne bi spuščal v ta vprašanja, ker bo celoten tekst pravilnika izšel kot priloga v „Zelezarju“. Iz splošnih določil o ocenjevanju po kriteriju 7. faktorjev se je ocenjevanja treba lotiti z vso resnostjo, največjo odgovornostjo in vestnostjo. Če dopustimo, da bo na to ocenjevanje vplival kakršenkoli faktor, razen onih, ki so zajeti z ocenjevanjem, lahko dobimo odstopanja, ki bodo imela slabe posledice za podjetje v celoti, kakor tudi za način plačevanja ljudi. Ocenjevanje mora, če ga bomo sedaj po izvršitvi kritično pogledali, pokazati, da so ljudje različni med seboj tako v pogledu posameznih lastnosti, ki jih faktorji ocenjujejo, kakor tudi v dokončni oceni. Ta ocena bi morala biti tudi nekako pravilno razporejena od najboljših do najslabše ocenjenih. Vsi pa dobro vemo, da zelo dobri, oziroma najboljši ljudje niso tako pogosti in je v življenju največ povprečnih ljudi. Pravtako so slabi različno enako zastopani kot najboljši. Že naše prvo ocenjevanje bi moralo pokazati to pravilno razporejenost ljudi, kar pa v celoti ni bilo doseženo. Vzrok temu je bila določena omejitev, kakor tudi novost, s katero vodilni ljudje v podjetju popreje niso imeli opravka. Iz pregleda ocenitve za mesec februar in

marec je razvidno, da je bila ocenitev postopno izvršena tako, da imamo:

v I. stopnji	449 del. in	44 usl. ali	7.34%
v II. "	2112 "	145 "	33.62%
v III. "	2393 "	221 "	38.93%
v IV. "	1002 "	150 "	17.16%
v V. "	187 "	11 "	2.95%

Na osnovi te ocenitve se moramo zavestno dati, da morejo ljudje le postopoma napredovati ter da ima način plačevanja v razponu namen stimulirati ljudi ter pokazati tudi tiste individualne razlike, tudi tiste vzore najboljših, h katerim se je treba približevati, če se želi doseči najvišje postavke v razponu. Tu je tisti vzgojni moment, ki naj vpliva na človeka, ki se ga ocenjuje, da se bo želel tudi sam izpopolnjevati in naj ustvari v ljudeh prepričanje, da je vsak plačan le po svojem delu. Vodilne osebe od delovodij navzgor so s tem dobile v roke ekonomski činitelj, ki ga morajo pravilno in dosledno uporabljati, da bodo svoji ljudi res pravično ocenili tako, da bodo razlike med njimi prišle do izraza ter bodo najboljši delavci res prav lahko postavljeni za vzor drugim. Tu se bo tudi pokazalo, kdo ima res sposobnost biti vodilna oseba, biti vodja ljudi. Lahko zaključim, da bo s tem ocenjevanjem tudi pisal vsak oceno sebi samemu, da bo to preizkus tudi njega samega. Zato je nujno, ko se bo vršila korektura ocenjevanja za drugi kvartal, da dobro preštudiramo sistem, ker imamo dovolj časa in tudi prve izkušnje, da bomo imeli jasno predstavo o pomenu in odgovornosti, kakor tudi o načinu ocenjevanja, tako da lahko vedno z vso odgovornostjo povemo in obrazložimo, kako in zakaj smo tako ocenjevali, zakaj zavedati se moramo, da le z dvigom delovne storilnosti lahko raste tudi raven plač.

SKLEPI

III. izrednega zasedanja DS 9. aprila 1957

1. Grupni delavski sveti ostanejo v sedanjih strukturi s spremembo, da se v grupni delavski svet predelovalnih obratov vključi tudi obrat jeklovlek.

2. OTK nima svojega CDS, temveč samo voljene predstavnike v CDS. O številu zastopnikov OTK v CDS odloča sindikalna podružnica, kateri se priporoča, da dobi OTK enega predstavnika več.

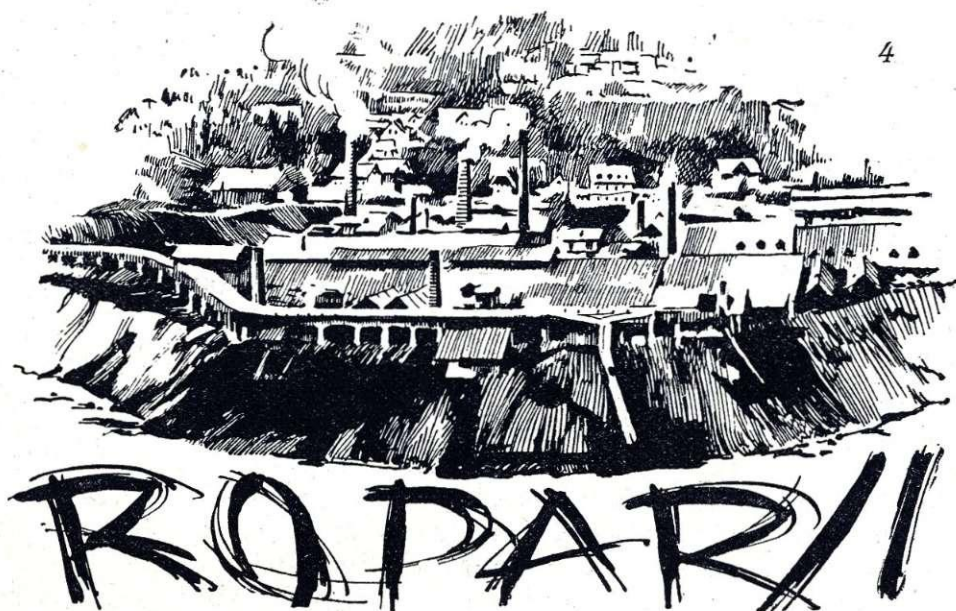
3. Potrdi se predlog normativa ŽJ, ki ga je predložil organizacijski biro z vsemi spremembami in dopolnitvami. Normativ za leto 1957 predvideva 6420 delavcev in 681 uslužbencev, skupno torej 7101 zaposlenih.

4. Odobri se 600.000 din iz fonda za svobodno razpolaganje za pripravo proslave prvega maja. Ta znesek se nakaže TO sindikata, ki z njim tudi razpolaga.

5. Odobri se izplačilo nagrade 300.000 din upravičencem za predčasno izvršen remont žične valjarne, iz fonda plač.

6. Potrdi se 10 % otežkočeni dodatek na tarifno postavko za čistilce sive litine v livarni po predlogu livarne. Dodatek velja od 1. januarja 1957 dalje.

7. UO se zadalži, da reši vprašanje prevoza članov DS in drugih funkcionarjev organov upravljanja, ki so vezani na prevoz z avtobusi.

Berač je pozdravil, delavca pa sta molčala. Rouard je ledeno občutil njun neprijazni pogled. Včasih bi ju stalo goldinar, ki bi ga jima odtrgali od zaslužka, ker nista pozdravila uradnika. Toda odkar se je pred petimi leti prelomilo stoletje, je bil stari obvezni pozdrav le še navada, ki so se je držali priletni delavci. V lanskem štrajku pa se je tudi ta navada razblinila.

Delavca, ki očitno Rouarda nista mogla trpeti, sta izpila vsak svojo šestnajstinko, pri kateri sta kdo ve koliko časa sedela, naglo do dna in odšla. Bržkone sta bila pripadnika in prijatelja tistega krojača, ki je vabil delavce med socialiste. Pri peči je obsedel samo stari berač in opazoval Rouarda, ki je zdolgočasen stopal k mizi ob oknu, pokritem z ledenimi rožami, in sedel.

Puščobnost, ki ga je zapustila, ko mu je Luckmann dal denar, se je vrnila. Krčma je bila tiha in mračna kakor soba, kjer imajo mrliča. Ko se je zagledal v zrcalu na nasprotni steni, se mu je zazdelo, da bi bil mrlič, ki bi ležal v tej mrtvaški žalostni tišini, lahko on. Videl je svoj blede obraz, ki je blede kakor vosek izpod temnega okvira las, ki jih je nosil dolge in počesane, kakor je velevala moda pred dvajsetimi leti in kakršne danes nosijo le redki.

— Prav lahko bi zložil mize v mrtvaški oder in legel nanj. Ljudje bi prihajali in mislili, da sem mrlič, — je pomislil in se grenko nasmehnil pod črnimi brčicami, ki jih je še vedno skrbno negoval kakor v časih svoje davne in edine ljubezni, nato pa si pogladil majhno črno bradico, ki jo je pred leti pustil rasti, da je bil skoro podoben svojemu pokojnemu bratu Otonu, ki je bil slikar.

Pravzaprav je bil njegov blede obraz lep. Lepoto mu je dajala rahla melanholija in vdanost v življenje, ki bi ju utegnili imeti mlada naivna dekleta za sanjavost in bi se prav gotovo vnela zanj, ko bi ga ne imela za izgubljenca in pijanca. On se te lepote ni zavedal. Svoje trezne spokojne poteze je imel za podobo mrliškega obraza, za podobo obraza človeka, ki ga je življenje utrudilo in se je naveličal živeti. Iz te naveličanosti ga je lahko iztrgal samo še alkohol in mrmrajoča melodija človeške govorice po krčmah, ki ga je priklepala na svet, da ni segel po življenju sam. Te melodije pa v

0 predvojaški vzgoji

KAKO GLEDATE NA PREDVOJAŠKO VZGOJO?

Zopet smo priča odhodom naših mladih fantov v JLA, kjer bodo odslужili svoj redni kadroviski rok. Vsi ti mladi ljudje so bili v minulih treh letih v raznih taboriščih in tečajih, obiskovali so pouk predvojaške vzgoje. Ta taborišča in tečaji so po svoje klesali mlade duše in srca po njihovih značajih in navadah. V razgovoru pred odhodom v armijo so nam povedali marsikaj zanimivega, pa tudi senčnega. Naj vam povemo, kaj so nam ti dečki zaupali, Vi pa presodite sami: »Vsa tri leta nas niso obiskali, vsaj v slovo naj bi se v dvorani pri Jeleni zbrali«.

Napak gledajo tisti, ki mislijo, da pripravljamo mladince — obveznike predvojaške vzgoje na armado kot avtomat. Za armado je važno, da sprejme ljudi, ki vedo, kaj je domovina, da vedo, kako težko in s koliko krvi je bila osvobodjena. Takih ljudi ne bo težko vzgajati v dobre vojake, njim ne bo puška odveč, ker se bodo zavedali, da je ona edina, ki lahko brani domovino, če je v nevarnosti. Srce in puška — eno brez drugega ni nič.

V BODOČE DRUGAČE!

Da se napake v dosedanjem delu z obvezniki predvojaške vzgoje popravijo, so se 25. 2. 1957 zbrali na Jesenicah v kabinetu PV Titov dom vsi predavatelji predvojaške vzgoje iz celega gorenjskega pokraja, kjer so imeli tridnevni seminar. Seminar je vodil okrajni inšpektor za predvojaško vzgojo tov. Kocjan Jože, prisostvoval pa mu je tudi tov. major Frkovič iz Uprave VO Kranj in ostali. Seminar, ki je trajal 3 dni, vzbuja upravičene upe in pomeni veliko spremembo, da bo delo z obvezniki predvojaške vzgoje v bodoče postalo središče, kjer se bodo vzgajali naši mladinci v pogumne in domovino ljubeče ljudi. Da je temu tako, pove vsa tista iskrenost in samokritičnost, ki je ves čas seminarja trajala med komandanti odredov, komandirji čet in komandirji vodov. Naposled so prišli do zaključka, da bo resnično le edina in pravilna vzgoja mladega rodu v bodoče tista, ki so si jo izbrali v Ratečah pod Poncami na republiškem posvetovanju vsi okrajni inšpektorji predvojaške vzgoje, predstavniki društvenih in političnih organizacij in vojaških oblasti. Pogled nazaj nam tudi pove in pokaže v številnih primerih, da je bila predvojaška vzgoja sedaj samo skrb učnega kadra, vsem ostalim pa je bila ta vzgoja zadnja briga, kot da je predvojaška vzgoja svet zase in kot da bi vzgajali ljudi, ki se lahko prepelove, ne pa da je človek z enim samim srcem in nič več.

Kovačevi krčmi ni bilo in zato se mu je gostilniška izba zazdela podobna mrtvaški sobi, ki jo mora čimprej zapustiti, če hoče, da ga ne bodo napadle misli, ki jih je vselej odganjal. Samo krčmarico bo počakal, ji plačal dolg in šel.

Dolgčas je visel v nihalu ure, ki je pred poldnem obstala in so jo pozabili naviti. Zagledal jo je v zrcalu levo nad seboj. Mrtva kazalca sta kazala nekaj minut pred dvanajsto, tam kjer sta pred dobrima dvema urama obstala. Tudi to je spominjalo na sobo, kjer leži mrlič. In nanjo so spominjale ledene rože, ki so se risale za njegovim hrbtom na okno in bile podobne agram in krizantemam, položenim okrog krste.

— Kakšne neumne misli, — je vzdihnil in čutil, da tu ne bo mogel vzdržati. Šel bo. Dolg bo plačal kasneje.

Hotel se je dvigniti, ko je iz kuhinje vstopila gospodinja in ga pozdravila brez krčmarske vneme, kakor da bi ji bil neljub.

„Dolg bom plačal,“ je rekel in potegnil iz žepa denar, ki ga mu je dal Luckmann.

Krčmarčin obraz se je ob pogledu na denar razjasnil in zablestel kakor svetli goldinarji, ki so ležali na mizi. Zaradi denarja je v njenih očeh Rouard dobil zopet človeško veljavo in dostojanstvo, ki ga reveži drugače nikoli ne uživajo.

„Saj se ne mudi, blagorodni gospod,“ je hitela in obraz se ji je topil v prijaznosti. V njenih zrelih, a še svežih licih, sta se zarisali jamici. Njene svetle oči so gorele ob pogledu na nove večgoldinarske bankovce in svetli goldinarski drobiž. Roke so hotele seči po njem, da jih je morala skleniti nad velikimi in polteno oblikovanimi prsi, vzlic zrelosti še vedno lepo štrlečimi naprej kakor preračunana vaba za občudujoče poglede gospodov, ki jim je v gosposki sobi vselej stregla sama in se ni branila njihove nedolžne nagajivosti.

Rouard, kakor da ni slišal njenih prijaznih besed in ne videl njene zrele očarljivosti, je rekel:

„Koliko sem dolžan?“

„Ni veliko, blagorodni gospod. Takoj bom pogledala,“ je odgovorila, čeprav je vedela na pamet in bi lahko povedala kakršnokoli vsoto, kajti Rouard ni nikoli vedel, koliko je dolžan in je — kadar je imel denar — plačal, kolikor so mu rekli. Lastnica gostilne „Pri kovaču“ je to prav dobro vedela. Rada pa bi pridržala Rouarda, ker ga je poznala, da bo zapil ves denar in še drugim dajal za pijačo, dokler ga bo imel. Zato je odhitela v kuhinjo, da bi mu pokazala s tem posebno pozornost. Dolgo valovito krilo, poudarjajoče gibkost njenih bokov, je odfrlelo v kuhinjo.

Rouard ni gledal za njo. Še vedno ga je mučil njegov lastni obraz v zrcalu, mrliški obraz med ledenimi agrami in krizantemami na šipah in z mrtvim kazalcem in nihalom, ura, ki je kazala nekaj minut pred dvanajsto, lahko pa bi kazala tudi nekaj minut pred polnočjo, ki se je je bal in vselej zatisnil s prsti ušesa, ko je udarjala v zvoniku savske cerkve in prizvanjala udarcem ure na nekdanji njihovi graščini nasproti. Sovražil je te udarce, ki so zabijali svoje žeblje skozi zatisnjena ušesa in ki jim ni mogel trezen ubežati. Nosili so mu preteklost kakor strahovi. Ubežal jim je samo takrat, kadar se je opil. Drugače pa so ga mučili vso noč, dokler se ga skrajna izmučenost ni usmilila s spancem.

NALOGE ZA VSE

Na posvetovanju so obravnavali vrsto problemov s področja vzgoje in izobraževanja teh mladih ljudi, izoblikovali stališča glede posameznih vprašanj in postavili osnove za to zahtevano delo, ki ga bo moč izvajati le ob pomoči družbe. Letos imajo mladinci v načrtu več različnih tekmovanj — v okviru odreda, občine, okraja, republike, kakor tudi predpripravo za 10. obletnico predvojaške vzgoje, ki bo leta 1958 širom naše zemlje. Čas beži, zato je naloga, da predstavniki političnih in društvenih organizacij poskrbe za dobre vzgojitelje. Naj jih ne iščejo z zelenimi očali, marveč naj jih najdejo s premislekom, da naše mlade ljudi vzgojimo v mladence, kakršne potrebuje naša socialistična domovina, to je dolžnost nas vseh, ki smo včlanjeni v eni ali drugi organizaciji. Dolžnost predstavnikov občine, komisij predvojaške vzgoje in direktorjev podjetij pa naj bo, da nam nudijo vso materialno in moralno podporo, ne pa da delo in razna tekmovanja predvojaške vzgoje potekajo tako, da javnost za to ne ve.

Ali že veste

da bomo tudi pri nas v Sloveniji kmalu lahko sprejemali televizijski program. Na Krvavcu so že montirali televizijsko anteno, ki pozkusno še deluje. Žal pa bomo prav Jeseničani precej prikrajšani, ker bo dober sprejem mogoč le do Radovljice, naprej do Jesenic pa je sprejem še zelo dvomljiv. Kar brez skrbi še kupujte navadne radioaparate, ki vam bodo še dolgo lahko dobro služili.

da so delavci kranjske tovarne »Iskra« sklenili organizirati letos devet izletov z namenom, da spoznajo prirodne in kulturne znamenitosti naše ožje domovine. Poleg tega imajo vsako leto v Prešernovem gledališču svoj stalni abonma, h kateremu so letos dodali še abonma za obisk predstav DPD Svoboda. V organizaciji sindikalne podružnice bo gostovala pri njih celo ljubljanska opera. In kaj smo storili mi?

da bo zemljišče okoli jeseniške postaje kmalu dobilo novo lice, ker bodo začeli graditi veliko poslovno-stanovanjsko stavbo in pa veliko tržnico s prodajalnami. Torej bo tisti nelepi pejzaž nasproti lepe postaje in poleg banke kmalu izginil.

Tako je bilo tudi zadnjo noč. In prividi te noči so se zopet prebujali v njegovi notranjosti, ko je na steni zagledal uro in se ob njej domislil, da bi mogli ti kazalci prav tako kazati nekaj minut pred polnočjo, tako kakor kažejo nekaj minut pred poldnem, ko so se ustavili.

— Morda pa so se ustavili že sinoči?
Spreletela ga je zona.

Proč mora, proč iz te mrtvaške krčme, da ne bo videl svojega mrliškega obraza, da ne bo videl mrtvih kazalcev ne ledenih rož, ki so tako podobne mrtvaškemu cvetju.

Te misli mu je razbila krčmarica, ko se je vrnila in ga vrnila stvarnosti.

„Koliko?“ je vprašal in hotel čimprej zvedeti račun brez objasnjevanja drobnih dolgov, da bo lahko čimprej šel.

Krčmarica je naštevala neplačane zapitke.

„Ne naštevajte! Povejte mi samo vsoto!“

„Samo malo potrpljenja, prosim,“ ga je prekinila in seštevala.

„Koliko?“ je nestrpno ponovil.

„Malenkost za blagorodnega gospoda. Samo štiri goldinarčke in petindvajset krajcarčkov,“ je izračunala in povedala.

Dal ji je pet goldinarjev. Ko mu je odštevala drobiž, ga ni hotel.

„Dovolj dolgo ste čakali. Naj bo za napitek!“ je rekel.

„Najlepša hvala!“ se je zahvalila in žal ji je bilo, da ni zaračunala več.

Rouard se je premaknil, da bi se dvignil. Ona pa je uprla vanj oči in ga s smehljajem vprašala, s čim sme postreči. Mnogo besed je porabila s priporočanjem in ga nazadnje vabila v gosposko sobo.

V gosposko sobo?... Kadar ni imel denarja, ga ni vabila tja. Jezila se je celo, če je vanjo zajadral „pijani kapitan morskih roparjev“ (tako se je v pijanosti nazival Rouard sam) in nadlegoval gospode, dokler jih s svojo nadležnostjo ni prepodil.

„Pojdite vendar v gosposko sobo,“ ga je vabila in obsipala s prijaznostjo, dokler ga ni premotila, da je rekel:

„Bom raje kar tu...“ a mu je bilo takoj žal. Zdaj bo moral ostati. Besede ni hotel jemati nazaj.

Ni se mogel odločiti, kaj bi pil. Na njeno prigovarjanje je naročil slivovko.

Prinesla mu jo je v osminski stekleničici.

„Nič boljšega proti mrazu,“ jo je hvalila in začela tožiti o zimi: „Take že dolgo ni bilo,“ je govorila. „Nazadnje se bo naletelo snega kakor pred petintridesetimi leti. Ne vem, če se je še spominjate. Vi ste bili takrat še otrok. V Podkorenu je zapadlo takrat snega do streh. Pritlične hiše pa se sploh niso videle iz njega...“

Pripovedovala je o tisti zimi, kakor da bi se je kaj bolj spominjala kakor Rouard, od katerega je bila morda le leto ali dve starejša.

„Upajmo, da ne bo tako hudo,“ jo je prekinil Rouard. Njeno govorjenje mu je presedalo.

„Upajmo,“ je ponovila. „Vendar takega mraza že dolgo ni bilo.“

„Da, mraz je,“ je zdolgočaseno pritrdil.

„Gospodje so pravili, da je te dni pomrznilo mnogo divjadi...“

● da so neznani »sprehajalci« ali pa celo »stanovalci« oropali na poti do letnega gledališča v Ukovi transformatorsko postajo in naredili z odnešenimi deskami in električnim materialom preko 150.000 din škode. Vsekakor »lepo« dejanje v podporo jeseniškemu gledališču, ki zavoljo tega ne bo moglo letos uprizoriti predvidene igre na letnem odru v Ukovi. Storičev kajpak niso našli.

● da v svetu vedno bolj tekmujejo za raznimi rekordi. Eiffelov stolp v Parizu bo kmalu pravi pritlikavec, ko bodo za svetovno razstavo v Bruslju zgradili stolp, ki bo meril v višino kar 640 m.

● da je našo gorsko reševalno službo in po njej vso jugoslovansko javnost zelo grobo užalila avstrijska revija »Bergsteiger«, ki v članku pod naslovom »Vizum važnejši kot človeško življenje — Ponesrečeni zakonski par dva dni in dve noči brez pomoči v steni — Jugoslovani niso pustili gorskim reševalcem čez mejo« nesramno kleveta naše obmejne organe in reševalce, ki pa so prav nasprotno storili prav vse, da so rešili ponesrečenca. Avstrijskih reševalcev sploh ni bilo na pomoč, temveč sta na mejo prišla le dva člana avstrijskega društva, ki pa nista bila opremljena za reševanje in sta se samo pozanimala za potek reševanja. Naša reševalna služba je naporno delo opravila brezhibno in res človekoljubno, za kar je prejela pismene zahvale od italijanskega alpinističnega kluba, koroške reševalne službe in prav posebej od obeh otetih ponesrečenцев. GRS je poslala uredniku zgoraj omenjene revije obširno pismo, v katerem je pojasnila vso zadevo in protestirala proti takim kampanjskim in žaljivim člankom.

● da bodo v letošnji turistični sezoni na letališču v Lescah pristajala potniška letala, ki bodo letela na novo odprti turistični progi Dunaj—Bled in dalje proti Jadranu.

● da so na univerzi Lehigh v ZDA zgradili največjo napravo za proučevanje trdnosti materiala. Z zmogljivostjo 2,268,000 kg lahko drobijo jeklene nosilce in ostali gradbeni material do dolžine 30 m, širine 12 in debeline 3 m.

Rouard je prikimal. Do pogovora mu ni bilo. Jezil se je sam nase, da je ostal in si naročil žganje. Raje bi šel k Verglesu ali kam drugam, saj v jeseniški dolini gostiln ni manjkalo. Povsod drugje bi bilo prijetneje kakor tu, kjer ga je vznemirilo zrcalo, ko je zagledal v njem sebe, ledene rože in uro, ki ni tiktakala in delala krčmo še bolj mrtvo, kakor je bila. Ko bi prej sedel tako, da bi vsega tega ne videl, bi se morda počutil drugače. Tako pa sta mu šla na živce predvsem mrtva kazalca. Zato je rekel:

„Ura vam je obstala,“ in s palico, ki jo je držal v roki, pokazal na steno za seboj, ne da bi se obrnil.

„Da. Obstala je ponoči,“ je odgovorila krčmarica in pripovedovala, da so se morala kolesca zatakiniti, ko je potegnila uteži. Treba jo bo nesti urarju Smoleju, da jo bo popravil.

— Ponoči, — je spreletelo Rouarda in v duhu je zaslišal zopet tisto osovraženo bitje polnočne ure na zvoniku savske cerkve in sozvanjanje prav take ure na graščini. Nagonsko, da bi se ubranil pred — za druge neslišnim — zvonikanjem ure v njegovih možganih, je segel po steklenički z žganjem.

Srebnil je in se skremžil. Prvi požirek se mu je upiral kakor vsakemu alkoholiku. Potem pa se mu je prijetna toplota razlila po životu in ga ogrela. Napravil je še požirek, globlji kakor prvi, in zajela ga je rahla omotičnost. Ledene rože na oknih niso bile v zrcalu več tako mrtve, kazalca na uri sta se umaknila nekam daleč, dokler se nista povsem razblinila, in njegova lastna mrliška podoba v zrcalu je vtonila v rdečici, ki je zalila bledico njegovega obraza. Žganje se ga je vidno oprijemalo, dasi je napravil še le nekaj požirkov.

— Hitro se ga prijemlje, — je strokovnjaško ocenila gospodinja in se zbala, da bo Rouard prehitro pijan, še preden bi, kakor navadno, zapravil denar. Denarja pa je imel precej in škoda bi bilo, da bi se ne stekel v njen žep. Najbrž je še tešč, je ugibala in rekla:

„Bi kaj prigriznili, gospod? Imamo odlične klobase. Prave kranjske! Nalašč za boljše goste sem jih nabavila v Naklem pri Marinčku. Takih, kakršne zna Marinček, ne zna delati nihče...“

— Hvala, — je odkimal in rekel: „Samo presto bom.“ Segel je v košarico na mizi in vzel presto.

„Saj mi ne zamerite,“ se je opravičeval zaradi njene prijaznosti, ki je ni bil vajen, in lagal, da je pravkar kosil, dasi že dva dni ni zaužil skoro ničesar.

Odgriznil je velik kos preste in ga zalil z žganjem, da bi se mu v ustih prej razmehčal. Nov val toplote mu je zakrožil po žilah. Pobitost, ki ga je mučila zadnje dni in ga napolnjevala s strahom zaradi do skrajnosti zavoženega življenja, se je v žganju topila v razneženost, da bi najraje segel v roke vsakemu ubogemu in preziranemu človeku, ki bi ga srečal. Čutil je, da bi danes, ko ima denar, lahko razveselil marsikoga, še bolj bednega kakor on. V očeh mu je zasijala dobrota.

Molk krčme ni bil več neznosen in ni več spominjal na sobo, v kateri leži mrlič. Zdelo se mu je, da se v zatohli somrak preliva neka čudovita svetloba, mirna in prav nič kričeča, da bi prevpila vzdušje, ki ga je zdaj zajelo, marveč ubrana dopolnjevala pravkar prebujeno harmonijo njegove notranjosti.

(Dalje)

● da so s poizkusi na podganah ugotovili, da rentgenovi žarki pospešujejo staranje. Domnevajo, da je tega kriva slabša kapilarna cirkulacija krvi, ki nastane ob obsevanju.

● da je povprečni delovni čas v letu 1954 v posameznih državah znašal:

Država	Zakoniti	Efektivni
ZDA	40	39.7
Kanada	40—48	40.6
Finska	46—48	44.2
Francija	40	44.5
Norveška	48	44.8
Britanija	44—48	46.3
Švica	48	47.7
Zap. Nemčija	48	48.6
Nizozemska	48	48.8

Zanimivo bi bilo izmeriti efektivni delovni čas tudi pri nas.

Obvestilo

Da v letu 1957 omogočimo našim delavcem in uslužbencem pravilno koriščenje olajšav za znižano vožnjo po železnici oziroma drugih prevoznih sredstvih in da ne bo morebitnih nepravilnosti, opozarjamo na naslednje:

1. Legitimacijo K-15 za znižano vožnjo skrbno preglejte, če je pravilno izpolnjena, posebno, če je pravilno vpisana številka osebne izkaznice. Podatki v obeh legitimacijah se morajo popolnoma ujemati, ker morate z legitimacijo K-15 vedno pokazati tudi osebno izkaznico.

2. Neposredno, to je 2 do 3 dni pred uporabo, mora to legitimacijo potrditi podjetje z žigom in datumom, da je koristnik resnično v službi.

Legitimacije potrjuje personalni oddelek (soba št. 14) ob delavnikih, samo v dopoldanskih urah!

Prosimo, ravnajte se po gornjih navodilih, kajti v primeru, če vam bo zaradi kake nepravilnosti legitimacija odvzeta, nosite vso odgovornost sami! Poleg tega pa boste plačali celo vozno karto in še kazen povrhu! V takih primerih nepravilnosti personalni oddelek ne bo več izdajal potrdil oz. opravičil!

Personalni oddelek

Vojaki iz Kolašina nam pišejo

V zgodnji pomladi je odšla iz naših krajev k vojakom večja skupina mladih fantov — naših sodelavcev. Nekateri izmed njih služijo vojaški rok v mestu Kolašin v LR Črni Gori.

Pred nekaj dnevi nam je tov. Misotič Ludvik poslal pismo, v katerem v imenu vseh vojakov, ki služijo vojaški rok, pošilja pozdrave delovnemu kolektivu Železarne. Odločili smo se, da svojim bralcem sporočimo kratko vsebino zanimivega pisma:

„Kljub temu, da smo v tem kraju le malo časa, pa smo se že precej navadili vojaškega življenja. Iz dneva v dan bolj in bolj spoznavamo, kako koristno je bilo naše vežbanje v vrstah predvojaške vzgoje. Znanje, ki smo si ga pridobili, danes koristno uporabljamo, tovarišem, ki obiskujejo vaje, pa svetujemo, naj se pridno uče, ne bo jim žal. Priznati moramo, da so ljudje v mestu Kolašinu dobri in nas vojake spoštujejo in cenijo in tudi pri 'puncah' ne zadržujemo, vendar to le za kratek čas.

V naši edinici je precej Slovencev, jaz sem merilec topa, katerega upravljam, tehta

20 kg, vendar je potrebna vzdržljivost, kadar moraš z njim pri vežbanju tudi teči.

Človek se vsemu privadi. Dnevi minevajo in mesec je prišel naokrog, kot bi bil en sam dan. Včasih je res nekoliko težko, vendar korajža velja in spet je vse v redu. Malo teže je tistim fantom, ki so v svojih mladostnih letih presedeli v glavnem doma, pri svoji mami, težko vstajajo, včasih tudi po petkrat iz postelje in nato zopet nazaj, težko pa se privadijo tudi ribanju, oziroma čiščenju sobe. Vojaško življenje je z vsem tem tesno povezano, ali vendar tako hudo spet ni, da bi človek jokal. Kljub temu, da smo šele dober mesec pri vojaki, pa smo vedno veseli, najbolj pa seveda takrat, kadar stojimo v zboru pripravljeni, da dobimo reden obrok hrane. Zavoljo hrane se ne moremo pritoževati, ker je dobra, kljub temu, da se nekoliko razlikuje od tiste, ki smo jo imeli doma.

Tu v Kolašinu nas je precej takšnih, ki smo pred odhodom v JLA delali v obratih jeseniške Železarne. Redno smo prejeli glasilo „Železar“ in reči moramo, da bi ga z veseljem prebirali tudi sedaj, ko smo vendar precej oddaljeni od Jesenic. Ob zaključku pozdravljamo svoje sodelavce v obratih Železarne, pozdravljamo pa tudi vse tovariše, ki obiskujejo predvojaško vzgojo in jim želimo pri učenju kar največ uspehov!

Vojaki iz V. P. 7217/3
Kolašin

Sodelavca Ivana Šubica ni več med nami

Skoraj ni dneva, da smrt ne bi iztrgala iz naše srede dobrega in vzornega delovnega tovariša. Od nas odhajajo ljudje, ki smo jih spoštovali in jih bomo močno pogrešali. Tov. Ivan Šubic prav gotovo sodi med tovariše, ki so desetletja vestno opravljali obveznosti na svojih delovnih mestih. Kakor pripovedujejo njegovi dolgoletni delovni tovariši, tovariš Šubic ni poznal besed: »Nočem, ne morem!« Z veliko vnemo se je oprijel še tako težavnega dela, ki ga pri izdelovanju modelov v modelni mizarni prav gotovo ne manjka. Kot izkušenemu delavcu (saj je bil v modelni mizarni polnih 20 let), so mu zaupali med drugim izdelovanje modelov za velika valjčna stojala. Razumljivo je, da so ga njegovi sodelavci iz mizarne vzljubili kakor svojega brata.

Ivan Šubic

Tov. Ivan Šubic izhaja iz rodu slavnih slikarjev Šubicev iz Poljan nad Škofjo Loko. Pozneje se je izučil mizarne obrti, v letu 1935 pa je prišel na Javornik, kjer je najprej dobil zaposlitev pri mizar-skem mojstru Trevenu Venclju, nato pa je bil sprejet na delo v Železarno.

Že v prvih dneh okupacije ni dolgo pomišljal in je začel sodelovati v organizaciji OF. Narodnoosvobodilni pokret je podpiral vse do osvoboditve, nato pa je požrtvovalno delal v odborih Osvobodilne Fronte. Udeleževal se je kot član organizacije ZK povsod, kjer je bilo potrebno, v zadnjih letih pa je bilo njegovo delovno torišče pri javorniški Svobodi. Prav do zadnjega dne je bil član Upravnega odbora Svobode, posebno pa se je izkazal kot odrski mojster.

S smrtjo tov. Ivana Šubica je javorniška Svoboda izgubila že drugega požrtvovalnega tovariša in to v razdobju dveh mesecev. Kakor od režiserja Fran-

ceta Osenka, tako so se poslovili prebivalci Javornika, s Koroške Bele, v velikem številu tudi od pokojnega tovariša Ivana Šubica. Pred avlo osnovne šole se je od pokojnika poslovil v imenu Upravnega odbora Svobode in šolskega vodstva ravnatelj nižje gimnazije, tov. Ivan Kopriva, pred odprtim grobom pa njegov ožji sodelavec iz modelne mizarne, tov. Rožič Andrej, predsednik organizacije ZB NOV, tov. Lovro Albreht in predsednik Sveta za prosveto in kulturo pri ObLO Jesenice, tov. Treven Franc. Govorniki so poudarjali njegove zasluge pri delu v družbenih in političnih organizacijah, kjer je bil pravi lik komunista in vzvoren delovni tovariš, kakršnih je le malo med nami.

● ● ● ● ● ZA NAŠE BRALKE

Partizanski spomini kurirke Ivice

Delavski praznik 1. maj so praznovali tudi naši partizanski borci in terenski aktivisti. Velikokrat je bilo tako praznovanje dokaj skromno ali vendar pristrčno, tovariško in nikoli pozabljeno. V teh dneh naši borci partizani in aktivisti kaj radi obujajo

spomine na preživete težke dni. Veliko težav so preživeli v času štiriletne borbe za svobodo tudi naši kurirji. Kdo bi mogel opisati vse tisto, kar so doživeli kurirji, ko so v najhujši zimi bredli globoko in ledenomrzlo Savo, ali pa si utirali nevarno pot prek železniških tirov, vedno in povsod zasledovani od morilcev - okupatorjev.

Teh dogodkov se živo spominja tudi kurirka Ivica. Kakor sama pravi, je našo Gorenjsko dolino prepletala vrsta kurirskih linij in postojank, ki so bile

dobro poznane tako našim borcem kakor tudi aktivistom krajevnih odborov OF. Kurirska služba je bila težka in odgovorna. Žrtvovati je bilo treba veliko časa in zdravja. Na eni izmed kurirskih linij v bohinjski dolini je Ivica vestno opravljala službo in se izkazala predvsem v varanju Nemcev. Kurirji, ki so hodili po tej poti, prav gotovo niso pozabili na drvarnico in leseno desko, ki je veljala kot dogovorjeno znamenje. Tov. Ivica je skrbela, da so naši kurirji in partizanski borci opravili svoje dolžnosti tudi v takih primerih, ko je bilo treba iz poključke strani na Jelovico prepeljati večje partizanske skupine in borce, ki so prihajali med stare partizane. Lahko si predstavljamo, da ni bilo enostavno organizirati pohod skupine, ki je štela sto ali celo več borcev in to v neposredni bližini okupatorja. Take skupine so pogosto morale prek ceste in železnice in tudi Save, vendar so naši kurirji, med katerimi je bila tudi Ivica, uredili vedno vse tako, da so naši borci živi in zdravi prihajali v svoje edince in izpolnjevali borbene naloge. Ivica je tako službo opravljala dan za dnem dolga tri leta in ni prenehala s svojim delom niti v zimskih dneh, ko so bili sledovi partizanov vidni. V takih primerih je skrbno zakrivala sledove in steze okoli postojanke. Partizani - kurirji pa niso poleg svojega težkega dela pozabili na politično delo. Skrbeli so za dobro in močno Skojevsko organizacijo, ki jo je v letu 1942 vodila Ivica. V kratkem času je dobila polno zaupanje soborcev in kot hrabro borko so jo sprejeli v vrste Komunistične partije. Ivica je bila tega zaupanja vsekakor vredna, kar je tudi dokazala v letu 1944, ko je osvobodila od Nemcev na smrt obsojenega partizana - člana partizanske tehnike in komunista tov. »Orla«. Ujetega partizana Orla ni bilo lahko rešiti, ker so ga Nemci imeli zaprtega v Park hotelu na Bledu, kjer so imeli svoj glavni štab za Gorenjsko. Ivica je v nekaj urah organizirala mrežo aktivistov, pripravila potrebno obleko, ki je bila namenjena osvobojenemu tovarišu Orlu, dobro pa je tudi prelisčila Nemce - čuvarje, ki so dan pred smrtjo stražili obsojenega

partizana. Ne malo so se začudili partizanski borci, ko so zopet zagledali svojega tovariša Orla v svojih vrstah, saj je bila njegova usoda več ali manj zapečatená. Kako je Ivica osvobodila ujetega partizana Orla naj pripoveduje sama:

»Ko sem izvedela za usodo partizana Orla, nisem dolgo ugrabala; odločila sem se, da ga osvobodim za vsako ceno. V tistih trenutkih sem bila pripravljena, kakor vedno, žrtvovati tudi svoje življenje. Med osebjem kuhinje v Park hotelu sem poskrbela za to, da so mi omogočili izhod skozi kavarno skupno z osvobojenim partizanom. Nemcem sem ponudila nekaj cigaret, z izgovorom, da sem sestra obsojenega brata in prosila za kratek zadnji razgovor z njim. (Pripominjam, da o sorodstvu z partizanom Orlom ni bilo govora.) Nemci, ki so vedeli, da so ujetemu partizanu ure štete, so ugodili moji prošnji. Eden izmed njih ga je pripeljal iz zapora v podstrežje, kjer sem ga skrita pričakovala z obleko. Tov. Orel je bil neobrit, raztrgan, umazan, skratka strašno ga je bilo videti. Na njegovo vprašanje, kaj delam tu in če sem zaprta tudi jaz, sem mu odgovorila z »Ne!« in pripomnila: »Hočem Te osvoboditi!«. Nekaj minut za tem sva zapustila Park hotel in odšla skozi kavarno k partizanom. Nemci so debelo zijali v prazna vrata celice, v kateri so imeli zaprtega ujetega partizana. Vesela, srečna in zadovoljna sem bila, ker sem tako Nemcem onemogočila izpolnitev smrtne obsodbe nad ujetim partizanom Orlom.«

Nekaj dni po uspeli akciji pa je Ivica ponovno obiskala uslužbenke Park hotela, kjer so ji izročili partizansko obleko in čevlje, ki jih je imel na sebi tov. Orel, ko je bil zaprt v temnici.

Vendar to ni bilo vse. Med številne doživlja je tov. Ivica sodi tudi zadeva z nekaterimi komandirji Nedičevske bande v bohinjski kotlini. Posrečilo se ji je, da je prek svoje povezave s tov. Angelco prišla v stik z Nedičevskim zdravnikom - komisarjem, ki

je skupno z osmimi tovariši odšel v partizane, vsi popolnoma oboroženi in opremljeni. Vodila jih je sama, na mostu pri Savici pa jih je predala partizanskemu vođu. Tako je padla partizanom v roke celotna Nedičevska komanda v tem okolišu, ostali Nedičevi bojovníki pa so osramočeni in brez moči zapustili Blejsko kotlino.

Ob zaključku še dogodek, ki ga je Ivica doživela v letu 1943—1944. Nemci so napadli skupino kurirjev. Ivica pa je tvegala svoje življenje in omogočila, da so kurirji živi in zdravi nadaljevali svojo pot. Okupatorje je prepričala, da so jo napadli partizani, kar seveda ni bilo res. Med tem ko so se ukvarjali z njo, pa so napadeni kurirji izkoristili kratko odmerjeni čas in izginili Nemcem izpred oči.

V narodnoosvobodilni borbi je tov. Ivica izgubila tudi svojega brata. Njegova izguba jo je močno prizadela. Bil je pogrešan, vendar Ivica ni odnehala tako dolgo, dokler ga ni našla. Dva dni se je unikalá nemškím in belogardističnim zasledam, ki jih je bilo tiste dni vse polno v Jelovici. Partizanski »logor« kurirjev »G-2«, v katerem bi moral biti tudi njen brat, je bil požgan in uničen. Sledila je stopinjam in naslednji dan našla svojega brata ustreljenega sredi temnega gozda. Vse dni nepretrganega iskanja je nosila s seboj skorjico trdega kruha, ki pa ga njen brat Ivan zdaj ni več potreboval.

Tov. Ivica je za svoje požrtvovalno delo in za hrabrost pri izpolnjevanju zadanih borbenih nalog prejela številna odlikovanja, med njimi tudi dvoje odlikovanj za hrabrost, medaljo za hrabrost in zasluge za narod III. stopnje.

To so le nekateri spomini tov. Ivice. Kljub temu, da je od tistih časov pa do danes preteklo že dvajset let, pa tov. Ivica še vedno požrtvovalno dela v družbenih organizacijah, pridobljene izkušnje iz let narodnoosvobodilne borbe pa prenaša na ostale aktiviste.

Pismo z jugoslovansko-grške meje

Skupina pripadnikov naše armade, ki služi vojaški rok na grško-jugoslovanski meji, pozdravlja sodelavce iz naše železarne, med njimi še prav posebno Potočnik Jože in Cerkovnik Alojz, ki se spominjata svojih sodelavcev iz elektrodne oddelka in valjarne 2400. Razumljivo je, da so spomini na domače kraje, predvsem pa na svoje delovne tovariše posebno živi, če upoštevamo oddaljenost kraja v katerem naši fantje služijo kadrovski rok. V pismih, ki jih pošiljajo vojaki — Slovenci iz svojih edinic, lahko pogosto ugotovimo željo po domačem čtivu, zato imamo tudi pri uredništvu našega glasila vpisanih nekaj vojakov, katerim redno mesečno pošiljamo Železarja.

V že omenjenem pismu želita vojaka Potočnik in Cerkovnik delovnemu kolektivu naše železarne veliko uspehov pri izpolnjevanju proizvodnih nalog, v imenu ostalih tovarišev, s katerimi se nahajata skupno v obmejni karavli, pa obljubljata, da bodo pripadniki naše armade zvesto in skrbno čuvali pridobitve štiriletne narodnoosvobodilne borbe.

Našim vojakom želimo pri opravljanju vsakodnevnih dolžnosti kar največ sreče, želimo pa, da bi tudi po svoji vrnitvi na Jesenice prav tako ali pa še z večjo vnemo delali za boljšo in lepšo prihodnost.

Kratka zgodovina NOB na Gorenjskem

(Nadaljevanje)

V mojem okrožju ni bilo nobenega orožnika, ki ne bi v danem primeru na zahtevo stavil državni oblasti brez pomisleka na razpolago svoje službene sposobnosti in tudi svoje življenje. Jaz sem moral zaradi napadov na nemško misleče Slovence, ne glede na borbeno pripravljenost teh mož, zadnje čase večkrat varovati jugoslovanske orožnike pred prehudimi nevarnostmi, vselej proti njihovi volji. Zaskrbljeni so samo tisti orožniki, ki doslej še niso bili povabljeni na prevzgojni tečaj. Ta dokument je dovolj zgovoren in ne potrebuje nobenega pojasnila.

RAZPORED NEMŠKIH SIL NA GORENJSKEM PO NEUSPELI OFENZIVI

Polkovnik Handl poroča 28. avgusta 1941: »Dosedanji način borbe proti banditskemu rovarjenju na zasedenem ozemlju, doslej ni pokazal zadovoljivih uspehov.« To je bilo v času, ko so nemške sile prodirale globoko na ozemlje Sovjetske zveze in ko so bili časopisi polni poročil o velikih nemških uspehih na vzhodni fronti, v Afriki, na morju in pri zračnih napadih na Anglijo. Na majhnem koščku jugoslovanskega ozemlja, ki se je že kot celota uprlo okupatorju in začelo boj proti njemu, pa so bili Nemci primorani priznati — dasi tajno — svoj neuspeh borbe proti partizanstvu in so bili primorani pregrupirati svoje sile. Mascusove smernice za boj proti partizanom je podrobneje izdelal Handl in 28. avgusta 1941 izdal navodila za novi razpored nemških policijskih sil na Gorenjskem.

Prve dni septembra 1941. leta so bile po Handlovih navodilih nemške policijske sile razporejene na sledečih mestih:

Komandant in štab 181. policijskega bataljona sta imela svoj sedež v Kranju. Bataljon v Kranju pa ni bil popoln, kajti voda, ki je izvrševal eksekucije in streljal talce, ni bilo mogoče pritegniti v Kranj. Prav tako ne voda tega bataljona, ki je bil v Št. Vidu, in voda, ki je stražil smodnišnico v Kamniku.

Komandant in štab 171. policijskega bataljona je bil v Kamniku. Handl je dovolil komandantu tega bataljona, da lahko pritegne v svoj sestav še sile, razporejene v Mengšu in Domžalah. Ni mu pa mogel prepustiti 3. čete tega bataljona, ki je bila angažirana za varstvo gestapovske in upravne nemške centrale na zasedenem ozemlju na Bledu. Mimogrede naj omenim, da je bilo na Bledu skozi vsa leta nemške okupacije stalno okrog tisoč nemških policistov in vojakov.

V omenjenem razporedu Handl ne omenja 72. policijskega bataljona, ki je imel svoje sile razporejene v Radovljici, na Bledu in na Jesenicah. Ta bataljon je bil po vsej verjetnosti pritegnjen že konec avgusta ali prve dni septembra v celoti na Bled kot zaščitni bataljon nemškega poveljstva in civilne uprave. Njegovo operativno področje pa je prevzel 181. policijski bataljon, ki je bil istočasno določen za operativni področji Kranj in Škofja Loka.

Poleg teh operativnih edinic so bile na Gorenjskem gestapovske izpostave na Bledu, Jesenicah, v Radovljici, v Kranju, v Škofji Loki in v Kamniku ter orožniške izpostave na Bledu, na Jesenicah, na Dovjem, v Kranjski gori, v Zgornjih Gorjah, na Bohinjski Beli, Bohinjski Bistrici, v Bohinjski Srednji vasi, na Breznici, v Begunjah, v Radovljici, na Brezjah, v Podnartu, v Podbrezjah in vseh nekdanjih občinah gorenjskih okrajev. Koliko pa je bilo v istem obdobju na Gorenjskem drugih vojaških edinic, ni znano, ker o tem ni ohranjen noben nemški dokument. Vsekakor pa je bilo razmerje nemških in partizanskih sil v začetku septembra 1941 v razmerju 1:50 v nemško korist. Kljub temu pa so bili

Nemci nemočni zaradi partizanske taktike, ki je postavila nemško vojaško priučenost izurjenost in taktiko na glavo.

NOVA NEMŠKA TAKTIKA

Iz razpoložljivih sil, ki so jih imeli na Gorenjskem, so Nemci organizirali po Mascusovih smernicah posebne oddelke za borbo proti partizanom. Te oddelke so nazivali »mešane« in so bili različno veliki. Sestavljali so jih oddelki zaščitne policije, ki ga je sestavljala grupa, vod, četa, bataljon ali tudi večja enota, kakor je pač narekovala potreba. V ta oddelki sta bila vključena tudi tolmač in vodnik, ki so jih Nemci največkrat mobilizirali v času akcije iz vrst folksdojčerjev ali slovenskih narodnih izdajalcev. Tolmač in vodnik sta bila po Mascusovih smernicah lahko ena in ista oseba. V »mešani« oddelki so bili vključeni še en uradnik nemške kriminalne policije ali orožništva, vodnik slednih psov s psom in po potrebi grupa za zvezo s prenosno radijsko postajo. Tak oddelki je bil preskrbljen z živili za več dni, da se mu v času akcije ni bilo treba vračati v bazo.

Teoretično se je moral »mešani« oddelki gibati na določenem področju kar se da neopazno, budno oprezati in postavljati zasede. Oddelki je moral biti mobilni, da je mogel takoj po prejemu poročil o dogodkih, zahtevajočih hitre akcije, kreniti na pot. Učinek bo tem večji, čim hitreje bo oddelki reagiral na napad ali opazil partizansko edinico.

V glavnem je bila nova nemška taktika, ki jim jo je vsilila partizanska borba, sestava novih hitro mobilnih oddelkov, postavljanje zased, obkoljevalni manever s pomočjo manjših enot in podobno. Če je tak oddelki nalletel na močnejšo partizansko skupino, je moral to takoj javiti po najkrajši poti, da je lahko dobil v pomoč nove sile, medtem pa je moral zadrževati partizane, v kolikor je bilo to mogoče, ali pa opazovati njihove premike.

Vi vprašujete — mi odgovarjamo

Tov. M. S. iz Javornika nam je poslal nekaj vprašanj, na katere odgovarjamo z naslednjim:

Vprašanje:

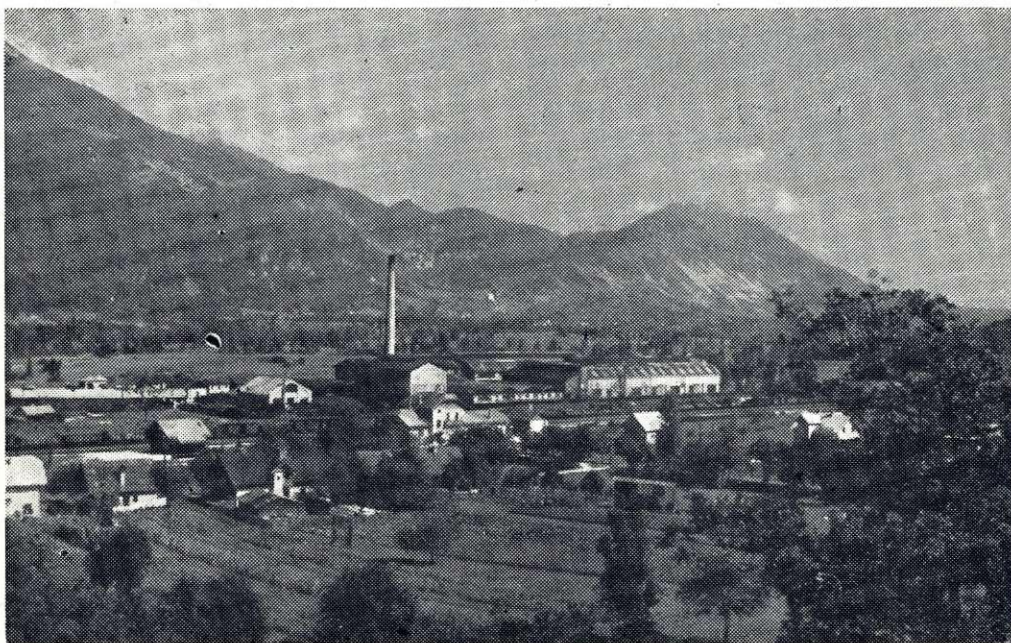
Kakšni so bili rezultati in uspehi geoloških raziskav v okolici Jesenic?

Odgovor:

V geološke raziskave je bilo investirano 35 milijonov dinarjev. Dela so bila ustavljena, ker so bila brezuspešna in ker ni bilo za nadaljevanje potrebnih finančnih sredstev. Celotna vsota je bila dodeljena iz sklada za svobodno razpolaganje. Dela še niso dokončana, vendar je zelo problematično, kakšen bi bil končen rezultat. Skoraj gotovo je, da bi se v območju Karavank našla rudišča železne in manganeve rude, drugo pa je vprašanje, če bi bile količine zadostne, da bi se izplačala eksploatacija. Karavanke so v celoti geološko slabo raziskan teren, vendar bi bilo za temeljito raziskavo potrebno investirati verjetno še nekaj 100 milijonov dinarjev pri dokaj visokem riziku za uspešen končen rezultat.

Dosedanje geološke raziskave so bile izvedene v Planini pod Golico, to je na terenih, od koder so nekoč jeseniški plavžarji vozili železno rudo.

Kulturno-pismo z Blejske Dobrave

Tovarna elektrod, ki je obratovala pred drugo svetovno vojno na Blejski Dobravi

Na Blejski Dobravi živi lepo število delavcev iz jeseniške železarne. Vsak mesec redno dobivajo »Železarja«, toda močno pogrešajo novic o delu in življenju prebivalcev Blejske Dobrave, ki leži v neposredni bližini soteske Vintgar. Tov. K. S. nam je pred dnevi poslala kratko pismo z namenom, da bi bralce našega glasila seznanili z nekaterimi problemi kulturnega življenja na Blejski Dobravi.

Kakor marsikatera vas na Gorenjskem, tako ima tudi Blejska Dobrava svojo tradicijo in zgodovino. V šolski kroniki piše med drugim, da so sezidali prvo šolsko poslopje v letu 1887, v letu 1906 pa speljali železniško progo, ki veže Jesenice z Gorico in Trstom, železniška postaja pa se imenuje Vintgar po znani soteski in slapu. Med prvo svetovno vojno, to je v letu 1916, pa je KID zgradila tam tovarno elektrod, ki pa je obratovala komaj 20 let, v letu 1938 pa so porušili visoki tovarniški dimnik.

Takratno šolsko poslopje je bilo majhno in dotrajano, tako da ni moglo zadostiti vedno večjim potrebam, kajti z ustanovitvijo tovarne elektrod se je močno razširilo naselje, povečalo pa se je tudi število šolskih otrok, tako da so v letu 1927 zgradili novo šolsko poslopje.

Tudi v štiriletni narodnoosvobodilni vojni prebivalci Blejske Dobrave niso držali križem rok in so jo večkrat zagodli nemškemu okupatorjem. Bratje Kersniki, ki so znani daleč naokrog, so sodelovali pri miniranju električnih drogov, skupno z ostalimi partizani pa so ustavili tovorni vlak, tako da so se

Dobravčani lepo založili s premogom, seveda brezplačno, pa tudi v tovarni na Jesenicah in Javorniku so zaradi te akcije porabili več premoga, kar seveda Nemcem iz gospodarskih in političnih razlogov prav gotovo ni ugajalo. V tej zgodovinski akciji se je posebno odlikoval partizan »Fifi«, doma z Blejske Dobrave.

To je bilo nekaj skopih podatkov o zgodovinskem razvoju naše vasi. Sedaj pa še beseda, dve o delu DPD Svoboda na Blejski Dobravi. Prav do pred kratkim so odseki omenjene Svobode uporabljali prostore v šolskem poslopju, kar pa ni bilo priporočljivo tudi zaradi sanitarnih predpisov, ki jih šolski svet tudi upošteva. Tako so se Svobodaši čez noč znašli pred dokaj težavnim problemom, kje nadaljevati s svojim delom. Iz zadrege jih je tokrat rešilo podjetje »Cokla«, ki jim je odstopilo sindikalno sobo. V tej sobi pridno vadi moški pevski zbor pod vodstvom tov. Martina Jerama. Kljub tej začasni rešitvi pa je za Svobodo na Blejski Dobravi še vedno problem številka ena pomanjkanje ustreznih prostorov. Svobodaši na Blejski Dobravi zares potrebujejo kulturni dom, kjer bi bilo prostora za vse. Igralska družina, ki jo vodi režiser Štubelj — šef železniške postaje Vintgar, posebno močno pogreša večji oder in prostorno dvorano za gledalce, kajti sedanja šolska dvorana je več kakor premajhna. Začasno so igralci problem rešili tako, da so se odločili za igre z manjšimi zasedbami, ki odgovarjajo njihovim možnostim in razmeram.

*Na Jesenicah
je bilo dežavno
prvenstvo v
namiznem
tenisu*

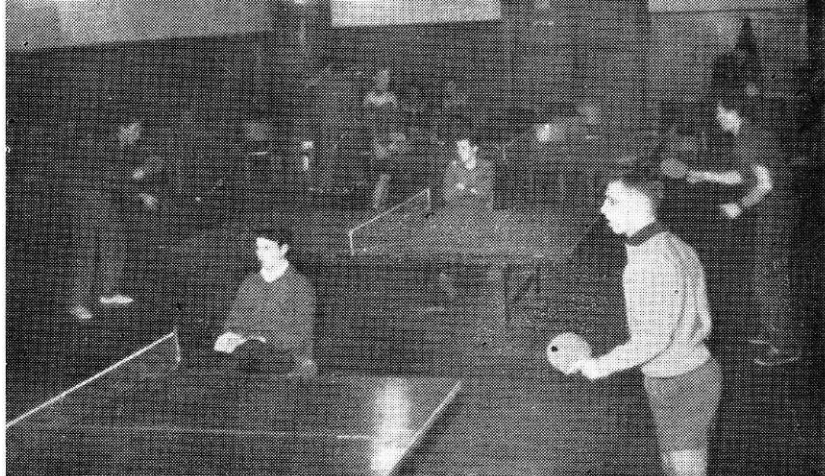

Foto Franc Torkar

V mesecu februarju je bilo na Jesenicah republiško prvenstvo v namiznem tenisu. Za naslov najboljšega moštva v Sloveniji je borilo 8 moštev. Najlepše in tudi najbolj razvite borbe so bile za prvo mesto. V tem dvoboju so se pomerili igralci kranjskega Triglava in Ljubljane. Kranjčani so vodili s 4:3, toda v nadaljevanju niso bili kos hitri igri, tako da so tekmo dobili namiznoteniški igralci iz Ljubljane z rezultatom 5:4. Dobre rezultate so dosegli tudi Kranjčani in Jeseničani, ki so se uvrstili na drugo oziroma tretje mesto, njim pa sledijo namiznoteniške ekipe Odreda iz Ljubljane, Fužinarja iz Raven itd.

Tekmovanje je pokazalo, da je namiznoteniška ekipa Ljubljane dobra, njeni igralci pa borbeni in imajo tudi dobro kondicijo in tehnično znanje. Člani kranjskega Triglava pa lahko zahvalijo odličnemu igralcu Teraču, ki ima precej zaslug, da so osvojili drugo mesto na lestvici. Jeseničani so se tudi na tem tekmovanju predstavili kot solidna in borbeno ekipa. (Stana, Jeram, Štrumbler, Vidmar). Tokrat so imeli nekoliko „smole“, vendar je doseženo III. mesto lep uspeh. Namiznoteniškim ekipam Odreda, Fužinarja in Ilirije manjka predvsem borbenosti in vzdržljivosti, zato so se morale zadovoljiti z zadnjimi mesti v tabeli.

Med mladino Jesenic in okolice vlada precejšnje zanimanje za namizni tenis. Vodstvu namiznoteniškega kluba pri ŠD Jesenice je uspelo pridobiti v zadnjem času lepo številno mnogoobetajajočih igralcev. Vodstvo kluba skrbi za dobro povezavo s šolami na Jesenicah in s starši mladih igralcev.

O. S.

Med mladimi košarkarji

Košarka je na Jesenicah med najmlajšimi športi. Čeprav nima dolgoletne tradicije, si je vseeno med mladino pridobila veliko prijateljev. Košarkarski klub, ki je med najbolj delovnimi, je sestavljen iz vrst mladih ljudi. Prijateljev in ljubiteljev lepe košarke ne manjka tudi med dijaki in učenci naših šol.

Košarkarski klub se še vedno bori z začetnimi težavami. Primanjkuje dobrega tehničnega kadra, slabo pa je tudi stanje rekvizitov. Kljub vsemu pa je razveseljivo dejstvo, da ne primanjkuje mladih igralcev in igral, ki tudi v zimskem času pridno vadijo.

Uspehi naših košarkarjev v lanskem letu niso bili majhni. Članice so v prvi slovenski ligi osvojile zaslužen 4. mesto, medtem ko so bili člani v prvi ljubljanski ligi. Doseženi uspehi so dali mladim košarkarjem še več volje do dela.

Vse mesece so se mladi igralci in igralke vestno pripravljali na predvidena srečanja v letošnjem letu, prav tako pa so pomnožili svoje vrste, tako da bo v letošnjem letu na stopalo kar 5 moštev.

NAŠ ODGOVOR PREBIVALCEM OKOLI PRŽNIH PEČI

Na vaš dopis, v katerem odgovarjate na objavljeni članek »Dim, prah in boj za čisto ozračje na Jesenicah«, ki je bil objavljen v 2. številki Železarja, vam sporočamo:

Sestavka ne moremo objaviti, predvsem zato, ker pisec članka ni bil podpisan. Pripominjamo, da ne podpisanih člankov ne objavljamo, opozarjamo pa priložnostne dopisnike in sodelavce našega lista, da bomo kakor doslej tudi v bodoče odklanjali anonimne prispevke.

Uredništvo Železarja

